

RIIGIKOHUS
ÕIGUSTEABE OSAKOND

KUTSEHAIGUSEGA TEKITATUD KAHJU HÜVITAMISE PRAKTIKA

Kohtupraktika analüüs

Margit Vutt
eraõiguse analüütik

Tartu
2008

1. Analüüsi eesmärk ja analüüsi aluseks olevad materjalid.....	3
2. Valdkonda reguleerivad õigusnormid	3
3. Riigikohtu praktika enne 01. 07. 2002 tekkinud kahju hüvitamise nõuete lahendamisel	5
3.1. Kohaldatav seadus	5
3.2. Õigusvastatus	5
3.3. Kahju olemasolu ja suuruse kindlakstegemine.....	6
3.4. Põhjuslik seos	9
3.5. Süü	10
3.6. Kahju hüvitamise viis	11
3.7. Kahjuhüvitise vähendamine	11
3.8. Tõendamine. Tõendamiskoormise jaotumine	11
3.9. Uus asjaolu, mis annab aluse uue hagi esitamiseks sama tervisekahjustuse korral	12
4. Riigikohtu praktika alates 1. 07. 2002 tekkinud kahju hüvitamise nõuete lahendamisel	13
5. Ringkonnakohtute ja maakohtute praktika töötajatele tööülesannete täitmise käigus tekitatud kahju hüvitamise kaasustes.....	15
5.1. Võlaõigusseaduse eelsete normide kohaldamine	15
5.2. Võlaõigusseaduse kohaldamine.....	18
Kokkuvõte.....	26

1. Analüüsi eesmärk ja analüüsi aluseks olevad materjalid

Käesoleva analüüsi eesmärgiks on uurida ja süstematiseerida olemasolevat kohtupraktikat, mis käsitleb töötajale tööülesannete täitmise käigus tervisekahjustusega (eelkõige kutsehaigusega) tekitatud kahju hüvitamise nõudeid. Uurimisobjektiks on vastavas valdkonnas tehtud Riigikohtu otsused, ringkonnakohtute poolt viimasel ajal (2006. – 2008. a.) tehtud otsused ning vähemal määral ka maakohtute otsused. Mõningal määral on analüüsis paralleelselt uuritud ka tööõnnetusega tekitatud kahju hüvitamise kohtupraktikat, **eelkõige osas, milles vastavate õigusnormide kohaldamine on sarnane kutsehaigusega tekitatud kahju hüvitamise nõuetega.**

Muu hulgas analüüsitakse järgmisi küsimusi:

- milliseid seisukohti on Riigikohus avaldanud enne 2002. aasta 1. juulit kutsehaigusega põhjustatud kahju hüvitamise nõuete lahendamisel õigusvastasuse tuvastamise, kahju olemasolu ja suuruse kindlakstegemise, põhjusliku seose ja süü, tõendamiskoormise jaotumise, kahju hüvitamise viisi ja kahjuhüvitise võimaliku vähendamise kohta;
- kuidas toimub nõude kvalifitseerimine, põhjusliku seose tuvastamine ja asjaolude tõendamine, kui kahjustav tegu leidis aset pärast VÕS-i jõustumist;
- kuidas on ringkonnakohtud ja maakohtud vastavat liiki kaasuste lahendamisel kohaldanud TsK ja VÕS-i sätteid;
- Kuidas on kohtud lahendanud kutsehaiguse ja tööõnnetusega põhjustatud mittevaralise kahju hüvitamise nõudeid.

2. Valdkonda reguleerivad õigusnormid

Kohaldatavate õigusnormide valik sõltub kahju tekkimise ajast. Kutsehaigusest tuleneva kahju puhul võivad kahjulikud tagajärjed ilmnedas alles mitmeid aastaid pärast kahjustavat tegevust. Võlaõigusseaduse, tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja rahvusvahelise eraõiguse seaduse rakendamise seaduse (VÕSRakS) § 11 kohaselt kohaldatakse võlasuhtele, mis on tekkinud enne 1. juulit 2002, enne selle seaduse jõustumist kehtinud seadust. Sama seaduse § 22 lg 1 täiendab regulatsiooni kahju õigusvastase tekitamise osas ja sätestab sisuliselt sama põhimõtte - võlaõigusseaduses kahju õigusvastase tekitamise kohta sätestatud kohaldatakse juhul, kui kahju põhjustanud tegu või sündmus pandi toime või leidis aset pärast 1. juulit 2002.

Seega, kui kahju põhjustanud tegu leidis aset enne VÕS-i jõustumist, kuuluvad kohaldamisele VÕS-i sätted, kui enne seda, siis TsK sätted.

Kahju tekitamisest tuleneva vastutuse üldise aluse nägi enne 1. juulit 2002 ette TsK § 448, tervisekahjustusega tekitatud kahju hüvitamise reeglid sisaldasid TsK §-des 463-468. TsK kohaselt tuli vastutuse aluse kindlakstegemiseks hinnata õigusvastase teo olemasolu, kahjuliku tagajärje esinemist, põhjuslikku seost nende vahel ning lõpuks süü olemasolu või puudumist kohustatud isiku käitumises.

Täiendavalt tõusetub siinkohal küsimus Vabariigi Valitsuse 10. juuni 1992. a. määrusega nr. 172 kinnitatud "Ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide töötajatele tööülesannete täitmisel saadud vigastuse või muu tervisekahjustusega tekitatud kahju hüvitamise ajutise korra" (edaspidi: "Ajutine kord") kohaldatavusest antud liiki võlasuhetele. Tegemist on formaalselt siiani kehtiva õigusaktiga, kuid alates võlaõigusseaduse jõustumisest 1. juulil 2002 ei ole

nimetatud õigusakt enam töötajale tervisekahjustusega tekitatud kahju hüvitamisel kohaldatav. Seega juhul, kui kahju tekitanud tegu leidis aset VÕS-i kehtimise ajal ja kohus kohaldab vaidluse lahendamisel VÕS-i, siis ei saa "Ajutine kord" olla hageja nõude aluseks. Ka varasema seaduse kontekstis oli selle õigusakti kohaldamise alus veidi ebaselge – see võis tuleneda asjaolust, et kahju hüvitamise üldine reeglistik tulenes TsK-st (mille alusel nimetatud kord sisuliselt kehtestati), kuid selle kohaldamise alus võis tuleneda ka asjaolust, et pooled tuginesid sellele oma nõuete ja vastuväidete esitamisel ega vaielnud selle kohaldamisele vastu.

VÕS § 1043 kohaselt peab teisele isikule (kannatanu) õigusvastaselt kahju tekitanud isik (kahju tekitaja) kahju hüvitama, kui ta on kahju tekitamises süüdi või vastutab kahju tekitamise eest vastavalt seadusele.

Kui poolte vahel on lepinguline võlasuhe, siis üldjuhul kohaldub VÕS § 1044 lg 2, mille kohaselt lepingulise kohustuse rikkumisest tuleneva kahju hüvitamist kahju õigusvastase tekitamise sätete järgi nõuda ei saa. See on siiski võimalik juhul, kui rikutud lepingulise kohustuse eesmärk oli muu, kui sellise kahju ärahoidmine, mille hüvitamist nõutakse. Erinormi näeb ette sama paragrahvi kolmas lõige, mille kohaselt **vastutab lepingulise kohustuse rikkumise tulemusena isiku surma põhjustamise või talle kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamise korral kahju tekitaja selle eest ka deliktiõiguse alusel.** Silmas tuleb pidada seda, et **TsK §-de 464 ja 465 kohaselt oli lepinguõiguse kohaldamine töötajale kahju tekitamise korral põhimõtteliselt välistatud, kuna seadus sisaldas selgeid erinorme.**

Võlaõigusseaduse kohaselt on tervisekahjustuse, sealhulgas kutsehaiguse põhjustamise korral kannatanul õigus valida, kas ta esitab oma nõude lepinguõiguse sätete või deliktiõiguse alusel. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 26. septembri 2006. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-53-06 on selgitatud nõude aluse kindlakstegemise seisukohast olulisi asjaolusid ja märgitud, et näiteks **tööõnnetusega põhjustatud kehavigastuse korral võib tööandjal olla kohustus hüvitada oma töölepingust tuleneva ohutute töötingimuste tagamise kohustuse ja töökaitsenõuete tutvustamise kohustuse rikkumisega tekitatud kahju.** Riigikohus selgitas, et **kohus võib vastavate eelduste olemasolu korral kvalifitseerida hageja nõude ka deliktiõigusliku hüvitisnõudena.**

Viidatud asjas ringkonnakohtule antud juhiste kohaselt peab kohus TsMS § 351 lõigetest 1 ja 2 (asjaolude väljaselgitamise kohustusest) tulenevalt selgitama, kas hageja tahab tugineda üksnes neile asjaoludele, millega saab põhjendada kostja ja kannatanu sõlmitud töölepingu rikkumisest tulenevat hüvitisnõuet (VÕS § 101 lg 1 p 3, § 103 ja § 115), või tugineb hageja VÕS § 1044 lg-st 3 tulenevalt ka deliktiõigusliku hüvitisnõude eeldustele (VÕS § 1045 lg 1 p 1 ja § 1050). TsMS § 442 lõike 8 lause 4 kohaselt ei pea kohus ühe alternatiivse nõude rahuldamisel teise alternatiivse nõude rahuldumata jätmist põhjendama. TsMS § 370 lõikest 2 tulenevalt on kohtule kohustuslik hageja taotlus kontrollida ühte võimalikest nõuetest esimeses järjekorras. Muu hulgas peab kohus hagejale selgitama, mis asjaolud omavad üht või teist liiki nõude rahuldamise seiskohalt tähtsust. Sõltuvalt sellest, mis asjaoludele hageja tugineb, peab kohus kostjale selgitama, milliseid asjaolusid on kostjal võimalik tõendada vastutusest vabanemiseks.¹

Kuigi tegemist on töötajale tööõnnetusega põhjustatud kahjujuhtumiga, on antud kaasuses antud juhised kohaldatavad ka kutsehaigusega tekitatud kahjujuhtumite menetlemisel.

¹ Lähemalt vt antud kaasuse kohta alajaotusest 4.

3. Riigikohtu praktika enne 01. 07. 2002 tekkinud kahju hüvitamise nõuete lahendamisel

3.1. Kohaldatav seadus

22. mai 2003. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-50-03 märkis tsiviilkolleegium, et kuna kostjate tegevus, millega väidetavalt põhjustati hagejale kahju, toimus enne 1. juulit 2002. a., siis tuleb asjas kohaldada tsiviilkoodeksi vastavaid sätteid. Sama on Riigikohus korranud ka 14. oktoobri 2003. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-92-03.

3.2. Õigusvastatus

28. aprilli 1999. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-45-99 käsitles tsiviilkolleegium kohtuasja, milles ringkonnakohus oli leidnud, et tööandja õigusvastaseks teoks võib olla töötajale tervisliku töökeskkonna tagamata jätmine, millega tööandja põhjustas hagejale 80%-lise töövõime kaotuse. Riigikohus märkis aga, et **vastutuse panek tööandjale tervistkahjustavate tingimustega töö korraldamise eest eeldas tuvastamist, milles oli tööprotsess vastuolus õigusaktidega kehtestatud nõuetega või millega eirati tööohutuse nõudeid. Kui kohus jätab selle tuvastamata, rikub ta seaduses kohtuotsuse sisule esitatavaid nõudeid, mille kohaselt kohtuotsus peab olema põhjendatud.**

9. mai 2000. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-54-00 selgitas Riigikohus õigusvastase käitumise kindlakstegemise seonduvalt, et õigusvastatus saab olla kindlaks tehtud, kui kohtud on tuvastanud, et **kostja ei taganud ohutuid ja tervislikke töötingimusi; ei selgitanud töötajale tööprotsessi kahjulikke mõjusid ja nende vähendamise võimalusi; samuti ei korraldanud profülaktiliste protseduuride tegemist tööaja sisse arvestatud vaheaegadel.** Jättes täitmata eelnimetatud kohustused, rikkus tööandja TKS § 5 lõikes 2 ja 16 lõikes 5 kehtestatud nõudeid. Eelduseks on muidugi see, et õigusvastasust välistavaid asjaolusid pole tuvastatud. Töötamise ajal kehtinud TKS § 5 lg 2 p 2 kohaselt pidi töötajale töö võimalikke ohtusid ja kahjulikke mõjusid selgitama tööandja. Selle kohustuse täitmine eeldas tööandja poolt tööprotsessi riskianalüüsi käigus võimalike tervistkahjustavate mõjude väljaselgitamist. Tuvastatud on, et **hageja töökaitsealasel juhendamisel** nimetatud nõudeid ei järgitud. Seega **ei ilmutanud kostja tööprotsessi korraldamisel temalt oodatavat hoolsust.** Tuvastatud on ka see, et hageja töökaitsealasel juhendamisel **ei selgitatud talle perioodilise tervisekontrolli vajadust.** Eelnevast tulenevalt ei tõusetu ka küsimust hageja poolt õigusvastase tegevusega endale kahju tekitamisest.

Ka 15. oktoobri 2003. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-89-03 rõhutas Riigikohus, et **tervistkahjustavate tingimustega töö korraldamise eest kostja vastutusele võtmiseks on vaja tuvastada, milles oli tööprotsess vastuolus õigusaktidega kehtestatud nõuetega või millega kostja eiras tööohutuse nõudeid.** Ebapiisav on otsuse põhjendamise seisukohast see, kui viidatakse vaid tööandja üldistele kohustustele tööohutuse tagamisel, kuid ei ole kindlaks teinud ühtegi konkreetset tööohutuse nõude rikkumist. Kui tööohutuse norme ei rikutud, siis polnud nende tegevus hageja suhtes ka õigusvastane ning kostja ei vastuta hagejal tekkinud kahjustuste eest.

Tsiviilasjas nr 3-2-1-50-03 tugines kostja oma vastutuse välistamisel sellele, et väidetavalt ei ole tõendatud tema õigusvastane tegu, mis oleks põhjuslikus seoses kahju tekkimisega. Kostja leidis, et selle asjaolu alusel saab teda vabastada hüvitise maksmisest temale langevas osas.

Riigikohus asus 22. mai 2003. a. otsuses seisukohale, et **asjaolu, et hagejal oli enne kostja juurde tööle asumist tervis kahjustatud, ei välista tööandja õigusvastast tegevust.**

16. novembri 2005. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-113-05 käsitles keskse teemana küsimust, **kas täiendavate õigusrikkumiste nimetamine nõude alusena saaks anda uue võimaluse pöörduda hüvitise taotlemiseks kohtusse asjas, milles kohtuvaidlus on juba lõppenud ja on olemas jõustunud kohtuotsus.** Riigikohus märkis, et tööandjapoolne väidetav õigusvastane käitumine on iseloomustatav konkreetsete asjaoludega (tööandja rikkumised), millest igale väidetavale üksikule rikkumisele ei saa menetlusõiguslikult omistada hagi aluse tähendust. Hagi alusena ei saa käsitada mitte igasugust nõudega seotud faktilist asjaolu, vaid asjaolu, mis võimaldab nõude piisavat individualiseerimist nõudega seotud üksikute asjaolude taustal. Seega nõuab hagi aluse määratlemine teatavat üldistust ning eristamist üksikutest asjaoludest. **Erinevate asjaolude paljusust arvestades viiks nende käsitlemine üksikute hagi alustena olukorrani, kus igasugune hagi aluseks olevasse asjaolude kogumisse kuuluda võiv täiendav faktiväide looks võimaluse uue hagi esitamiseks, mille raames lahendaks kohus tegelikult ühte ja sama hagiastja. Eeltoodu ei oleks kooskõlas tsiviilkohtumenetluse põhimõttega, mille kohaselt ei ole lubatud kohtulahendini jõudnud vaidlusküsimuse hilisem ümbervaatamine.**

3.3. Kahju olemasolu ja suuruse kindlakstegemine

10. oktoobri 1996. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-3-24-96 asus Riigikohus seisukohale, et **kahju hüvitamise ulatus ei olene pärast tervisekahjustust kannatanu poolt saadavast töötasust**, kui kahju tekitanud organisatsioon ja kannatanu olid töösuhtes ja kui tervisekahjustus tekitati töökohustuste täitmisel ("*kahju hüvitamise ulatus ei olene kannatanu praeguse töötasu suurusest. Kahju hüvitamise ajutise korra p. 20 kohaselt makstakse hüvise summa, mis on määratud kooskõlas sama korra punktiga 7, välja olenemata kannatanu poolt saadavast pensionist ja muust sissetulekust*"). Samas asjas on Riigikohus märkinud, et hüvitamisele kuuluva kahju ulatus sõltub töövõime kaotuse astmest ning endise sissetuleku ja invaliidsuspensiooni suurusest. Kahju hüvitamise "Ajutise korra" p. 7 kohaselt **määratakse kahju hüvitamise ulatus kindlaks protsentides endisest sissetulekust vastavalt tema kutsealase töövõime kaotuse astmele.** Kannatanule kahju hüvitamise ulatust vähendatakse seoses töövigastusega väljamaksmisele kuuluva invaliidsuspensiooni summa võrra. Pensionid, mida kannatanu saab muudel alustel, võetakse kahju hüvitamise ulatuse määramisel arvesse selles invaliidsuspensiooniga võrdses osas, mida kannatanul on õigus saada seoses töövigastusega.

Seisukohta, mille kohaselt kahju hüvitamise ulatus ei olene pärast tervisekahjustust kannatanu poolt saadavast töötasust, muutis Riigikohus 13. veebruari 2002. a. otsusega tsiviilasjas nr 3-2-1-14-02, märkides järgmist: "*ringkonnakohus on põhjendatult leidnud, et kuna tervisekahjustuse tagajärjel hageja keskmine kuutöötasu pole vähenenud, pole hagejal varalist kahju kaotatud töötasuna tekkinud.*" Riigikohus selgitas, et "Ajutise korra" punktid 7 ja 20 omavad tähendust hüvitise arvutamisel, kuid mitte hüvitise saamise õiguse tekkimise tuvastamisel.² 30. oktoobri 2002. a. otsusega tsiviilasjas nr 3-2-1-114-02 lisas Riigikohus, et TsK § 464 järgi on tööandja **vastutuse eelduseks kannatanul kahju tekkimine ulatuses,**

² "Ajutise korra" p 20 sätestab: hüvise summa, mis on kindlaks määratud kooskõlas korra punktiga 7, makstakse välja olenemata kannatanu poolt saadavast pensionist, stipendiumist ja muust sissetulekust. Sama korra p 7 kohaselt määratakse kannatanule töövigastuse tagajärjel endisest sissetulekust ilmajäämise või selle vähenemisega seotud kahju hüvitamise ulatus kindlaks protsentides sellest sissetulekust vastavalt tema kutsealase töövõime kaotuse astmele.

mis ületab seoses tervisekahjustusega saadava toetuse ja pensioni summa ning et kahjust saab maha arvata vaid need toetused ja pensionid, mis on määratud seoses tervisekahjustusega. Kuna vanaduspension on määratud muul alusel kui seoses tervisekahjustusega, siis puudub selle mahaarvamiseks kahjust seaduslik alus.³

9. mai 2000. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-54-00 analüüsis Riigikohus kassatsioonkaebuse väidet, et "Ajutine kord" ei saa olla kahju arvestuse aluseks, kuna see on vastuolus põhiseadusega põhjusel, et ühestki seadusest ei tulene määruse andmise volitust. Riigikohus asus seisukohale, et töötajale seoses tema töökohustuste täitmise tekitatud tervisekahjustuse hüvitamise alused, põhimõtted ja hüvitamisele kuuluva kahju suurus tulenevad eelkõige tsiviilkoodeksi vastavatest sätetest. TsK § 448 lõikes 1 sätestatud kahju täies ulatuses hüvitamise põhimõttest tuleneb kahju hüvitamise eesmärk - luua isikule olukord, mis on võimalikult lähedane olukorrale, milles ta oleks olnud, kui talle ei oleks õigusvastaselt kahju tekitatud. **Kui isik nõuab temale tekitatud kahju hüvitamist "Ajutise korra" järgi ja kostja leiab, et hagejale pole sellist kahju tekitatud, siis peab ta oma väidet tõendama.** Olenevalt asjaoludest võib korra alusel arvatud kahju vastata tegelikule kahjule või mitte.

Ka 8. septembri 2003. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-87-03 märkis Riigikohus, et hagejal on võimalus tõendada, et tekitatud kahju on suurem kui "Ajutise korra" järgi arvestatu ning kostjal on võimalus tõendada vastupidist. Kuna pooled ei esitanud vastavaid tõendeid, siis arvestas ringkonnakohus õigesti kahjuhüvitise suuruse korra sätete alusel.⁴

14. oktoobri 2008. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-76-08 kordas Riigikohus kahju hüvitamise eesmärki TsK sätetel põhineva nõude korral ja märkis järgmist: **"Kahju hüvitamise eesmärk oli ka tsiviilkoodeksi järgi kahjustatud isiku asetamine olukorda, mis on võimalikult lähedane olukorrale, milles ta oleks olnud, kui kahju hüvitamise kohustuse aluseks olevat asjaolu ei oleks esinenud** (vt nt Riigikohtu 30. oktoobri 2002. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-114-02, p 12). *Vastavalt TsK §-le 461 võib hüvitamisele kuuluva kahju välja mõista natuuras või kohustada kahju tekitajat hüvitama täielikult tekitatud kahju (§ 222). Kahju all mõistetakse TsK § 222 lg 2 kohaselt mh isiku tehtud kulutusi. Vigastuse või muu tervisekahjustuse tekitamise korral on kahju eest vastutav isik kohustatud TsK § 463 lg 1 kohaselt samuti hüvitama kannatanule mh tervisekahjustusest tingitud kulutused. Kahju hüvitatakse TsK § 463 lg 3 p 3 kohaselt invaliidile töövõimetuse kogu aja kestel. Tervisekahjustuse tekitajal lasub kohustus hüvitada tervisekahjustusest tingitud kulutused kogu selle aja eest, mil tervisekahjustuse tõttu kulutusi tekib. Kui tervisekahjustus on püsiv, tuleb kulutused hüvitada kannatanu kogu eluea jooksul. Kulutuste hüvitamist võib nõuda ka etteulatavalt."* Samas otsuses hindas Riigikohus ka transpordikulude kui kahju hüvitamise nõuet ja märkis, et kuigi 1997. aastal võis vastavalt asjaoludele olla mõistlik mõista hageja kasuks välja hüvitis sõiduauto soetamiseks, ei pruugi transpordikulutuste hüvitamise vajadus iseenesest anda alust hiljem uue auto soetamiseks kostja arvel. Riigikohus selgitas, et **tervisekahjustuse saanud hagejal ei ole iseenesest õigust transporditeenuse kasutamiseks saada kostja arvel enda omandisse autot, küll on tal õigus nõuda kostja õigusvastase teoga põhjustatud kulutuste hüvitamist. Reeglina on mõistlik sellised kulutused hüvitada**

³ TsK § 464 lg 1 sätestas: Kui töötajale seoses tema töö- (teenistus-) kohustuste täitmise tekitatud vigastus või muu tervisekahjustus organisatsiooni või kodaniku süü läbi, kes on kohustatud tema eest maksuma riikliku sotsiaalkindlustuse makseid, peab see organisatsioon või kodanik hüvitama kannatanule kahju osas, mis ületab tema poolt saadava toetuse või temale pärast tema tervisekahjustust määratud ja tema poolt tegelikult saadava pensioni summa.

⁴ Tegemist on juba teist korda Riigikohtusse jõudnud kohtuasjaga, mille kohta Riigikohus tegi esimest korda otsuse 7. novembril 2002. a (tsiviilasi nr 3-2-1-107-02). Eelnimetatud otsusega saatis Riigikohus asja uueks läbivaatamiseks ringkonnakohtusse. Otsuses kordas Riigikohus oma seisukohti kahju hüvitamise eesmärgi olemuse ja hüvitise määramise põhimõtete kohta.

perioodiliste (üldjuhul igakuiste) eelnevate maksetena eeldatava transpordivajaduse alusel, tagamaks võimalikult hästi transpordi kasutamise võimalus. Kuigi kulutuste hüvitamise võib ette näha ka kuludokumentide (eelkõige transporditeenuse osutamise eest esitatavate arvete) alusel, võib see tekitada hiljem vaidlusi kuludokumentide üle. Transpordikulutuste hüvitamise otsustamisel tuleb arvestada kõiki asjaolusid, näiteks hageja liikumisvajadust ja elukoha asustustihedust. Kui on võimalik kasutada invatransporti, siis tuleb arvestada selle kättesaadavust ning hüvitada hagejale selle kasutamisega seotud kulud.

30. oktoobri 2002. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-114-02 märkis Riigikohus kahju suuruse kindlakstegemise kohta, et muutunud oludes tuleb TsK normide alusel varaliseks kahjuks lugeda tervisekahjustuse tõttu kaotatud sissetulekut. **Kui isik on jõudnud vanaduspensionini ikka, siis on ka tema jaoks tervisekahjustuse tõttu tekitatud varaliseks kahjuks see osa sissetulekust, mis tal jääb saamata seoses tervisekahjustusega. Seega tuleb esmalt tuvastada, millises summas kaotas hageja sissetuleku tervisekahjustusest tingitud töövõime vähenemise tagajärjel.** Kolleegium leidis, et "Ajutine kord" ei muuda seadusega sätestatud kahju mõistet ega selle hüvitamise eesmärki.

14. mai 2003. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-64-03 selgitas Riigikohus "Ajutises korras" sisalduvate kahjuhüvitise iga-aastase indekseerimise sätete olemust ja märkis, et nendega ei kehtestata avalik-õiguslikku rahalist kohustust ega avaliku võimu teostaja kohustust, mis tuleb täita avaliku võimu teostaja kasuks, vaid **tegemist on eraõiguslikku laadi kohustusega kahju tekitaja ja kannatanu vahel.**

22. mai 2003. a. tsiviilasjas nr 3-2-1-50-03 tehtud otsuse kohaselt **võib hageja kahju suuruse arvutamisel "Ajutise korra" järgi võtta aluseks ka keskmise kuusissetuleku selle tööandja juures, kellega töösuhe ei lõppenud kutsehaiguse tõttu.** Riigikohus leidis, et võib eeldada, et see tööandja maksis töötajale vastava eriala keskmist palka. Seda eeldust on võimalik tõendamiseks ka ümber lükata.

9. juuni 2003. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-63-03 toetas Riigikohus seisukohta, et **ka vanaduspensionieas mittetöötav kannatanu võib osa sissetulekust olla kaotanud tervisekahjustuse tõttu.**

14. oktoobri 2003. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-92-03 leidis Riigikohus, et see, kas hagejale on tervisekahjustusega kahju tekitatud või mitte ja kui on, siis millises ulatuses, oleneb hageja poolt enne tervisekahjustust saadud keskmisest kuutöötasust. Riigikohus lisas, et pärast tervisekahjustust saadava töötasu arvessevõtmine hüvitatava kahju suuruse määramisel võib seisneda selles, et **kui kannatanu saadav töötasu on suurem kui võimalik töötasu**, s.o töötasu mida ta eelduslikult võiks saada arvestades säilinud töövõimet, **siis tuleb nende vahe hüvitatavast kahjust maha arvata.** Sellisel juhul pole kutsehaigus põhjustanud hageja sissetuleku kaotust nii suures ulatuses, kui võib järeldada töövõime kaotuse astmest. Riigikohtu seisukoha kohaselt saab kannatanu võimaliku töötasu leida tervisekahjustusele eelnenud keskmise kuusissetuleku korrutamisel säilinud töövõime protsendiga. Sel moel on hüvitatava kahju määramisel mõistlikult arvestatud hageja säilinud töövõimet ja tema poolt saadavat töötasu.

15. oktoobri 2003. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-89-03 märkis kohus, et sissetuleku kaotuse kindlakstegemisel ei oma tähtsust see, kas hageja pärast vanaduspensionile jäämist töötab või mitte (tagasiviide otsusele nr 3-2-1-107-02). Samas otsuses on Riigikohus leidnud, et **kui hüvitise arvutamisel võetakse aluseks "Ajutine kord", siis ei arvestata hüvitise arvutamisel ühekordseid juhusliku iseloomuga väljamakseid ja kui töövõtulepingu alusel saadud sissetulek on töölepingu alusel töötava isiku jaoks juhuslik sissetulek, siis ei arvata hageja keskmise kuusissetuleku hulka tööettevõtulepingute alusel saadud summasid.** Lisaks märkis Riigikohus antud lahendis, et TsK § 448 lg-st 1 tulenevalt on kahju

hüvitamise eesmärgi saavutamiseks **vajalik välja selgitada, milline kahju kannatanule tekitati**. TsK § 463 lg 1 määratleb varalise kahjuna töövõime vähenemise tagajärjel kaotatud töötasu ning tervisekahjustusest tingitud muud kulutused. Seega on tervisekahjustuse tõttu tekitatud varaline kahju see osa sissetulekust, mis kannatanul jääb saamata seoses tervisekahjustusega.

Hüvitise arutamist ja selle indekseerimist käsitleb põhjalikumalt ka Riigikohtu 27. oktoobri 2004. a. otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-105-04. Selles otsuses leidis Riigikohus, et "Ajutise korra" kohaldamisel ei ole ringkonnakohus seotud hageja esitatud arvutustega, kui need ei vasta korra sätetele ja et ringkonnakohtul on õigus kontrollida apellandi ja esimese astme kohtu arvutuste vastavust korrale. Seda Riigikohtu seisukohta tuleb ilmselt mõista nii, et kohus peab arvutusi "Ajutise korra" järgi kontrollima, kui pooled on korra kohaldamisele tuginenud (st hageja on arvutused teinud korra alusel ja kostja ei ole korra kohaldamisele vastu vaieldnud).

Samas otsuses märkis Riigikohus ka seda, et "Ajutise korra" p 2 kohaselt **seisneb kahju hüvitamine kannatanule rahasummade väljamaksmises sissetuleku (või selle osa) ulatuses, millest ta jäi ilma töövõime kaotuse või selle alanemise tagajärjel, kusjuures hüvitisest arvatakse maha töövõimetuse astmele vastav pension**. Kutsehaigusega tekitatud kahju hüvitis arvatakse kannatanu keskmise sissetuleku alusel, millest ta töövõime kaotuse tõttu ilma jäi. Vabariigi Valitsuse 10. juuni 1992. a määruse nr 172 p 1 alapunkti 3 ja määrusega kinnitatud keskmise kuusissetuleku arutamise ajutise juhendi kohaselt tuleb hüvitise määramisel keskmise kuusissetuleku arutamiseks kõigi arvessevõetavate kuude sissetulekud indekseerida. Indeks arvatakse kehtiva miinimumpalga ja arvessevõetava ajavahemiku iga kuu miinimumpalga suhtena. Indekseeritud kuusissetulekud tuleb summeerida ning kogusumma jagada arvessevõetud kuude arvuga.

3.4. Põhjuslik seos

Üldiselt on täheldatav, et õigusvastase teo ja põhjusliku seose problemaatikat käsitleb Riigikohus oma lahendites ühtsena.

Põhjuslikku seost käsitlevad seisukohad võib omakorda jagada

- nendeks, mis puudutavad põhjuslikku seost kostja õigusvastase teo ja hagejal tekkinud kutsehaiguse vahel ja
- nendeks, mis puudutavad põhjuslikku seost hageja kutsehaiguse ja sissetuleku kaotuse vahel.

Põhjuslik seos kostja õigusvastase teo ja hagejal tekkinud kutsehaiguse vahel

28. aprilli 1999. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-45-99 rõhutas Riigikohus, et kahju tekitamisest tulenev kohustus tekib ainult siis, kui kahjutekitanu õigusvastase teo ja kannatanul saabunud varalise kahju vahel on põhjuslik seos. Ringkonnakohus eksis, kui jättis otsuses põhjendamata, milles väljendus põhjuslik seos hagejal kahju tekkimise ja 18 aastat tagasi antud tööandja juures töötamise vahel.

9. mai 2000. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-54-00 rõhutas Riigikohus, et põhjusliku seosega on tegemist, kui kostja tegu, millel tema vastutus põhineb, on kutsehaiguse tekkimisega sellises seoses, et kutsehaigust võib pidada töötingimuste tagajärjeks. **Asjaolu, et tõendite kohaselt hageja juures töötamine võis põhjustada tervisehäireid, ei takista kohut tõendite hindamise tulemusel jõudmast järeldusele, et töötamine põhjustaski tervisehäired.**

Põhjuslik seos hageja kutsehaiguse ja sissetuleku kaotuse vahel

22. mai 2003. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-50-03 selgitas tsiviilkolleegium, et ei ole õige ringkonnakohtu seisukoht, et põhjuslik seos kutsehaiguse ja sissetuleku kaotuse vahel on olemas vaid siis, kui kannatanu lahkus kutsehaiguse põhjustanud töölt just kutsehaiguse tõttu. Nimetatud asjas lõpetati tööleping hagejaga 20. detsembril 2000. a TLS § 86 p 2 alusel seoses tööandja pankrotistumisega, hagejal diagnoositi kutsehaigus 28. detsembril 2000. a ja hageja oli menetluse ajaks kaotanud 90% töövõimest.

Samas otsuses märkis Riigikohus ka seda, et kui töötaja ei ole jõudnud vanaduspensioni ikka ja tema töövõime kaotus on 90%, siis **võib eeldada, et ta ei leia tööd ja on kaotanud sissetuleku kutsehaiguse tõttu, sest tema tervislik seisund ei võimaldagi enam töötada.**

Põhjusliku seose mõlemat liiki käsitles Riigikohus 14. oktoobri 2003. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-92-03 ja märkis, et **lisaks tekkinud kahjule ja kostja õigusvastasele tegevusele peab hageja tõendama ka põhjusliku seose eelnimetatute vahel.** Samas otsuses on Riigikohus teinud ka tagasiviite lahenditele nr 3-2-1-109-02, 3-2-1-107-02, 3-2-1-114-02, 3-2-1-63-03 ja 3-2-1-87-03. Kuid silmas tuleb pidada ka tõendamiskoormise jaotumist – vastavalt asjaoludele kehtivad teatud eeldused, mille olemasolu korral kohus sisuliselt loeb põhjusliku seose tõendatuks, kuni ei ole tõendatud vastupidine. Näiteks isegi juhul, kui hageja jäi tööst ilma koondamise, mitte aga otseselt tervisekahjustuse tõttu, **kehtib eeldus, et ta ei leia samaväärset tööd seetõttu, et tema töövõime pole enam endine.**

3.5. Süü

Süü teema on Riigikohtu lahendites reeglina leidnud käsitlemist koos õigusvastasusega. Kuid näiteks 15. oktoobri 2008. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-89-03 märkis tsiviilkolleegium, et kohus peab tagama protsessiosalistele asjas tähtsate asjaolude väljaselgitamise võimaluse. Antud asjas oleksid kohtud seega pidanud juhtima poolte tähelepanu sellele, et hagi täies ulatuses rahuldamiseks **peab olema kindlaks tehtud tööohutuse normide süüline rikkumine vastaval ajaperioodil.** TsMS § 147 lg 1 p 5 kohaselt peavad hagiavalduses olema märgitud hagi aluseks olevad asjaolud ja kuna kostjal lasub süü puudumise tõendamise koormus, siis peavad talle teada olema asjaolud, mida talle süüks pannakse. Sisuliselt võib see tähendada, et õigusvastasust ja süülisust hindab kohus komplekselt.

22. detsembri 2000. a. otsuses nr 3-2-1-139-00 on tsiviilkolleegium asunud seisukohale, et töökeskkonna ohuteguritest või töö laadist põhjustatud **kutsehaigus võib töötajal tekkida olenemata sellest, et tööandja on oma kohustused töötajale ohutute ja tervislike töötingimuste tagamisel täitnud: töötaja enda süül või muudel põhjustel, mis ei sõltu tööandjast.** Riigikohus viitas alates 1. juulist 1992. a kehtinud Eesti Vabariigi töökaitse seadusele (TKS § 3 lõigetele 1 ja 2, § 2 lõikele 2 ning § 3 lõikele 3 ja 4) ja märkis, et tööandja vastutab kutsehaigusest tingitud kahju eest, kui ta ei tõenda, et töötajale oli tagatud töökaitse normidele vastav töökeskkond ja töötingimused. Seega seostas Riigikohus ka antud otsuses ohutute töötingimuste loomise süüküsimusega, leides sisuliselt, et juhul, kui töötajal tekib kutsehaigus, on ohutute töötingimuste loomise tõendamise kohustus tööandjal.⁵

⁵ Antud küsimuses tundub Riigikohtu praktikas siiski olevat veidi teisenenud, sest üldiselt on tööandja kohustuste rikkumise (õigusvastase käitumise) tõendamise kohustus olnud siiski hagejal, kostjal aga on olnud seejärel võimalik omakorda tõendada, et mõistlikult võttes ta ei olekski saanud rikkumist vältida (vt nt RKTko nr 3-2-1-89-03).

3.6. Kahju hüvitamise viis

14. mai 2003. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-64-03 rõhutas Riigikohus, et **hüvitise maksmise kohustus on perioodilise iseloomuga** - kostja on kohustatud maksuma hagejale igal kuul teatud summa.

22. mai 2003. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-50-03 leidis tsiviilkolleegium, et TsK §-ga 472 on vastuolus ringkonnakohtu järeldus, et juhul, kui kutsehaiguse tõttu on vähenenud isiku võimalused teenida kasu ja tal on raske tõendada ja arvutada tekkinud või tulevikus tekkida võiva kahju suurust, on mõistlik ja õiglane, kui kohus mõistab hinnangulise otsusega kannatanu kasuks välja ühekordse rahalise hüvitise. Riigikohus rõhutas, et TsK kohaselt **toimub kannatanu töövõime vähenemisega seotud kahju hüvitamine igakuiste maksetena**. Ühekordse hüvitisena (maksena) mõistab kohus välja vaid kuni kohtuotsuse tegemiseni kannatanule hüvitamisele kuuluva kahju.

Eelnevaga seoses tõusetub küsimus neljast siiani kehtivast tsiviilkoodeksi paragrahvist (§-d 470-473). Arusaamatuks jääb, miks neid sätteid ei ole siiani tühistatud. Kui näiteks VÕS § 136 lg 2 kohaselt tuleb surma põhjustamise, kehavigastuse tekitamise või tervise kahjustamise korral kahju hüvitada perioodiliste rahaliste maksetena, **välja arvatud juhul, kui vastavalt kahju iseloomule on mõistlik kahju hüvitamine ühekordselt makstava rahasummana**, siis TsK § 472 sätestab, et kannatanu töövõime vähenemisega seotud kahju, samuti surmaga seotud kahju hüvitamine toimub igakuiste maksetena. Kahe paralleelse regulatsiooni kehtimine tekitab igal juhul õiguslikku ebamäärasust ning seetõttu tuleks see probleem seadusloome kaudu lahendada. Kuid kuni viidatud TsK sätted formaalselt kehtivad, tuleks neid võlaõigusseaduse mõjualas olevate õigussuhete puhul igal juhul tõlgendada võimalikult kooskõlas VÕS-iga. Seega tuleks asuda seisukohale, et VÕS § 136 lg 2 annab põhimõttelise võimaluse hüvitada ka surma või tervisekahjustusega seotud kahju ühekordse maksena ja TsK § 472 tõlgendus saaks analüüsi autori arvates siinkohal olla vaid selline, et TsK sätestab perioodilise makse puhul, et perioodiks (VÕS § 136 lg 2 mõttes) saab olla üks kuu.

3.7. Kahjuhüvitise vähendamine

22. detsembri 2000. a. otsuses nr 3-2-1-139-00 on Riigikohus rõhutatud, et tervisekahjustuse **hüvitise suurust võib sõltuvalt kannatanu süü astmest vähendada** TsK § 462 lg 2 alusel, **kui tema enda raske ettevaatamatus soodustas kahju tekkimist või suurenemist**, kuid kannatanu süü peab vastavalt olema tõendatud.

22. mai 2003. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-50-03 leidis Riigikohus, et kui kannatanu enda raske ettevaatamatus aga soodustas kahju suurenemist (näiteks isik teadis oma tervisekahjustusest, aga asus tööle, mis võis seda süvendada), siis sõltuvalt kannatanu süü astmest on TsK § 462 lg 1 järgi õigus hüvitise suurust vähendada või keelduda hüvitisest kahju eest.

3.8. Tõendamine. Tõendamiskoormise jaotumine

9. mai 2000. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-54-00 märkis Riigikohus, et **"Ajutine kord" ei kehtesta tõendite ammendavat loetelu ning et pooled võivad kõiki asjaolusid tõendada kõigi tsiviilkohtumenetluses lubatud tõenditega**. Sama seisukohta kordas Riigikohus 30. oktoobri 2002. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-114-02, 31. oktoobri otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-109-02 ja 14. mai 2003. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-64-03. Ka 22. mai 2003. a. otsuses

nr 3-2-1-50-03 märkis Riigikohus, et **hageja võib kahju suuruse arvutamisel "Ajutise korra" järgi võtta aluseks ka keskmise kuusissetuleku selle tööandja juures, kellega töösuhe ei lõppenud kutsehaiguse tõttu ja et võib eeldada, et see tööandja maksis töötajale vastava eriala keskmist palka.** Hagejal on võimalus tõendada, et tekitatud kahju on suurem kui "Ajutise korra" järgi arvestatu, kostjal on võimalus tõendada vastupidist.

30. oktoobri 2002. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-114-02 selgitas Riigikohus tõendamiskoormist TsK ja tol ajal kehtinud TsMS alusel. Nimelt pidi hageja TsK § 448 ja TsMS § 91 lg 1 kohaselt tõendama tal tekkinud kahju ja kostja õigusvastase tegevuse ning põhjusliku seose eelnimetatute vahel, **seega pidi ta muuhulgas tõendama ka seda, et ta on kaotanud sissetuleku just tervisekahjustuse tõttu, mitte aga muul põhjusel, nt vanaduse tõttu.** Sama seisukohta kordas tsiviilkolleegium ka 31. oktoobri 2002. a. otsuses nr 3-2-1-109-02 ja 7. novembri 2002. a. otsuses nr 3-2-1-107-02.⁶

9. juuni 2003. a. otsustes tsiviilasjades nr 3-2-1-62-03 ja 3-2-1-63-03 selgitas Riigikohus tõendamiskoormist ja märkis, et kostjal oli võimalik tõendada, et hageja kaotas töötasu muul põhjusel kui töövõimetuse tõttu, mille põhjustas kostja.

14. oktoobri 2003. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-92-03 märkis Riigikohus, et kui hageja on vanaduspensionär (nagu antud asjas) ja on kutsehaiguse tõttu kaotanud töövõimest 60%, siis on eelduseks, et samas ulatuses on vähenenud tema võime saada sissetulekut. Isegi kui hageja jäi tööst ilma koondamise, mitte aga tervisekahjustuse tõttu, **kehtib eeldus, et ta ei leia samaväärset tööd seetõttu, et tema töövõime pole enam endine. Selline eeldus jätab kostjale siiski võimaluse tõendada, et hageja on kaotanud sissetuleku muul põhjusel kui kostja süül toimunud töövõime kaotuse või vähenemise tagajärjel.** Nii on kostjal nt võimalik tõendada, et hageja ei töötaks endisel erialal või ei töötaks üldse ka siis, kui ta poleks kostja süül töövõimet kaotanud või see poleks vähenenud.

14. oktoobri 2008. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-76-08 käsitles Riigikohus tõendamisega seonduvat tervisekahjustusest tingitud transpordikulutuste hüvitamise nõude puhul. Riigikohus märkis, et hagejal tuleb oma nõude rahuldamise esmase eeldusena tõendada, et ostetud auto eeldatav kasutusiga on möödunud. Kui see ei ole veel möödunud, võib hageja tõendada aja, millal see möödub, ja võib TsMS § 369 tingimustel nõuda edasiselt hüvitamisele kuuluvate transpordikulude ja nende hüvitamise korra kindlaksmääramist kohtuotsusega. Samuti peab hageja tõendama ka seda, milliseid transpordikulusid tuleb talle tervisekahjustusest tingituna hüvitada. Tõendamisraskuste korral saab kohus otsuse tegemisel tugineda ka TsMS § 233 lõikele 1 ja hinnata kostja eeldatavate transpordikulutuste suurust ise.

3.9. Uus asjaolu, mis annab aluse uue hagi esitamiseks sama tervisekahjustuse korral

4. märtsi 2004. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-27-04 märkis Riigikohus, et **on võimalik loobuda kahju hüvitamise nõudest ka n-ö tulevikku suunatult** ja et olenemata sellest, et hüvitis makstakse välja igakuiselt (nagu töötasu), ei ole iga kuu tegemist "uue kahjuga" ning kui kord on juba nõudest loobutud, siis kehtib see ka tulevikku suunatuna. Kui hageja on loobunud ka tulevikku suunatud tervisekahjustuse hüvitise nõudest, siis saaks uueks

⁶ Kahes viimatinimetatud asjas kirjutas J. Luik eriarvamuse, märkides, et tema arvates ei peaks hageja tõendamiskoormise hulka kuuluma kohustus tõendada töötasu kaotust tervisekahjustuse tõttu, mitte aga muul põhjusel. Tema seisukoha kohaselt piisab TsK § 464 lg-st 1 ja § 463 lg-st 1 tulenevalt kohustise tekkimiseks töötaja töövõime vähenemisest tööandja süül ja ei ole tähtsust töötajaga töölepingu lõpetamise alusel ega mittetöötamise põhjusel.

asjaoluks, mis annaks õiguse samast tervisekahjustusest tuleneva uue hagi esitamiseks, olla näiteks hageja tervise halvenemine või kahju suurenemine.

Ka 14. oktoobri 2008. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-76-08 kordas Riigikohus põhimõtet, et **uueks asjaoluks, mis annaks õiguse samast tervisekahjustusest tuleneva uue hagi esitamiseks, võib olla näiteks hageja tervise halvenemine või kahju suurenemine. Uue hagi võib esitada samuti juhul, kui nõutakse sellise kahju hüvitamist, mida varem ei nõutud.**

4. Riigikohtu praktika alates 1. 07. 2002 tekkinud kahju hüvitamise nõuete lahendamisel

26. septembri 2006. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-53-06 käsitles Riigikohus tööõnnetusega põhjustatud kahju hüvitamist. **Kuigi tegemist on tööõnnetusega põhjustatud kahjujuhtumiga, on kaasuses antud Riigikohtu juhised kohaldatavad ka kutsehaigusega tekitatud kahjujuhtumite menetlemisel.**

Tööõnnetus leidis aset 2003. a. jaanuaris ja selle tagajärjel sai töötaja raskeid kehavigastusi, viibis haiglaravil ning lõpuks suri. Vaidluse esemeks oli muu hulgas see, kas surma sai antud juhul lugeda tööõnnetuse tagajärjeks või mitte. Viidatud lahend omab selles antud kvalifitseerimisjuhiste seisukohast tähendust ka kutsehaigusega tekitatud kahju hüvitamise nõuete lahendamisel, kui kahju tekitanud tegevus on toimunud VÕS-i kehtimise ajal.

Riigikohus keskendus kaasuse asjaoludest tulenevalt peamiselt kolmele küsimusele:

- nõude kvalifitseerimine, lepingulise ja lepinguvälise võlasuhte eristamine;
- põhjusliku seose tuvastamine;
- kahjunõude ulatuse piiramine.

Nõude kvalifitseerimise kohta märkis Riigikohus, et tulenevalt TsMS § 351 lg-test 1 ja 2 peab kohus asja menetledes selgitama, kas hageja tahab tugineda üksnes nendele asjaoludele, millega saab põhjendada kostja ja kannatanu sõlmitud töölepingu rikkumisest tulenevat hüvitisnõuet (VÕS § 101 lg 1 p 3, § 103 ja § 115), või tugineb hageja VÕS § 1044 lg-st 3 tulenevalt ka deliktiõigusliku hüvitisnõude eeldustele (VÕS § 1045 lg 1 p 1 ja § 1050). TsMS § 442 lg 8 lause 4 sätestab, et kohus ei pea alternatiivse nõude rahuldamisel teise alternatiivse nõude rahuldamata jätmist põhjendama. Töölepingu ja kollektiivlepingu rikkumine kostja kui tööandja poolt on nagu lepingulise kohustuse rikkumine üldiselt vabandatav VÕS § 103 järgi. Töölepingu ja kollektiivlepingu rikkumise korral tuleb muu hulgas arvestada TsÜS § 132 lõikega 1, mille järgi vastutab tööandja töölepingu täitjana oma teiste töötajate käitumise ja nendest tulenevate asjaolude eest nagu oma käitumise või endast tulenevate asjaolude eest. Lepingu rikkumisega põhjustatud kahju hüvitamise kohustuse tekkimist välistab üldjuhul vääramatu jõu esinemine VÕS § 103 lg 2 tähenduses.

Deliktilise üldvastutuse korral vabaneb tööandja kui kahju põhjustanud isik hüvitiskohustusest, kui ta tõendab kas mõne VÕS § 1045 lõike 2 punktides 1-4 nimetatud õigusvastasust välistava asjaolu esinemise või süü puudumise (vt VÕS § 1050 lg 1).

Lähtudes eeltoodust, **peab selleks, et hagejal oleks õigus nõuda hüvitist töölepingu rikkumisest tulenevalt** (näiteks töötaja tervise kaitsekohustuse rikkumine), **olema lisaks**

põhjuslikule seosele olema tuvastatud, et kannatanule sai tööõnnetusega üliraskeid kehavigastusi sellepärast, et kostja rikkus kannatanuga sõlmitud töölepingut. Vastavalt TsÜS § 132 lg-le 1 loetakse kostja vastutavaks oma töötajate käitumise ja nendest tulenevate asjaolude eest nagu oma käitumise või endast tulenevate asjaolude eest. Kostja vastutusest vabanemise osas tuleb kohaldada VÕS § 103.

Selleks, et tunnustada hageja nõuet delikti üldkoosseisu alusel, peab lisaks põhjuslikule seosele (VÕS § 127 lg 4) ja õigusvastasusele (VÕS § 1045 lg 1) olema kostja süüdi kannatanu surma põhjustamises (VÕS § 1050). Vastavalt VÕS § 1050 lg-le 1 eeldatakse kahju tekitaja süüd. Kostja ei vastuta kannatanu surmaga hagejale põhjustatud kahju eest, kui ta tõendab mõne VÕS § 1045 lg-s 2 nimetatud õigusvastasust välistava asjaolu esinemise.

Põhjusliku seose tuvastamise kohta märkis Riigikohus, et VÕS § 127 lg 4 mõtte kohaselt tuleb teo ja kahju vahel põhjusliku seose tuvastamisel kasutada nn *conditio sine qua non* - testi, mille kohaselt ajaliselt eelnev sündmus (praegusel juhul tööõnnetus kostja juures ja sellega kannatanule kehavigastuste tekitamine) loetakse hilisema sündmuse (praegusel juhul kannatanu surm) põhjuseks, kui ilma esimese sündmuseta poleks ajaliselt hilisemat sündmust toimunud. Selleks saab kasutada nn elimineerimise meetodit, mille abil jäetakse kostja väidetav tegu mõtteliselt kõrvale ja uuritakse, kas kahjulik tagajärg oleks ilma selleta saanud. **Kui kahjulik tagajärg oleks saanud ka ilma kostja väidetava teota, pole kostja tegu kahju põhjuseks.**

Riigikohus märkis: "*Seega pidid kohtud kontrollima, kas kannatanu oleks jäänud ellu, kui ei oleks toimunud tööõnnetust. Sellise kontrolli käigus pidi selguma muu hulgas ka see, kas kannatanu kopsuarteri tromboemboolia kui tema surma üks põhjuseid oli põhjustatud kõnealuselt tööõnnetusest. See tähendab, et kui kopsuarteri tromboemboolia oleks kannatanul tekkinud ka ilma tööõnnetuse käigus saadud kehavigastusteta, puuduks põhjuslik seos kannatanu surma ja tööõnnetuse käigus saadud kehavigastuste ja seega ka tööõnnetuse enda vahel.*

Põhjusliku seose kindlakstegemiseks VÕS § 127 lg 4 alusel uuritakse objektiivset faktilist olukorda. Vastutuse tekkimise seisukohalt on kahju kõik põhjused iseenesest üheväärsed. VÕS § 127 lg 4 ei anna alust liigitada kahju põhjuseid otsesteks ja kaudseteks põhjusteks. Seega kohaldasid kohtud ebaõigesti materiaalõigust, leides, et hagi tuleb jätta rahuldamata, sest tööõnnetusest saadud traumadel puudus kannatanu surmaga otsene põhjuslik seos.

Olukorras, kus isiku surma põhjusteks on alternatiivselt kas hagejale kehavigastuse tekitamine kostja poolt või asjaolu, mis ei ole seotud kostja tegevusega (näiteks isiku halb tervislik seisund), ei saa kolleegiumi arvates hea usu põhimõttest lähtudes panna hagejale kohustust tõendada, et kahju põhjuseks polnud kostja tegevusega mitteseotud asjaolu. Seega teisele isikule kehavigastuse tekitanud kostja deliktiõiguslikule vastutusele võtmiseks sama isiku surma põhjustamise eest peab hageja tõendama üksnes kostja teo - kehavigastuse tekitamise - kui kahju võimaliku põhjuse. Kostja peab kahju põhjuste konkurentsi korral kahju hüvitamise kohustusest vabanemiseks tõendama, et tema tegu ei olnud surma põhjuseks, s.t et surma põhjuseks oli teine alternatiivsetest asjaoludest."

Kahju hüvitamise ulatuse piiramise kohta andis Riigikohus selgitusi ühtse kohtupraktika kujundamise eesmärgi silmas pidades ja märkis, et lepingulise kohustuse rikkumise korral piiratakse rikkuja vastutust VÕS § 127 lg 2 alusel sel teel, et hüvitamata jäetakse kahju ulatuses, milles kahju ärahoidmine ei olnud rikutud kohustuse eesmärgiks, ning VÕS § 127 lg 3 alusel sel teel, et lepingulist kohustust rikkunud lepingupool peab hüvitama üksnes kahju,

mida ta nägi rikkumise võimaliku tagajärjena ette või pidi ette nägema lepingu sõlmimise ajal, välja arvatud juhul, kui kahju tekitati tahtlikult või raske hooletuse tõttu. Seega ei loeta lepingut rikkunud isikut vastutavaks sellist liiki kahju põhjustamise eest, mille tekkimist lepingu täitmine ei pidanud ära hoidma, ning üldjuhul ei pea ta hüvitama ettenägematut kahju. VÕS § 127 lõiked 2 ja 3 võimaldavad seega jätta tähelepanuta lepingulise kohustuse rikkumise negatiivsed tagajärjed, mis on küll põhjuslikus seoses lepingu rikkumisega, kuid on mõistliku inimese seisukohalt vaadates erakordsed. Samuti selgitas Riigikohus, et VÕS § 127 lg-t 2 tuleb kohaldada ka lepinguväliselt tekitatud kahju hüvitamise juhtudel. See tähendab, et vaatamata põhjusliku seose olemasolule kostja teo ja hageja kahju vahel (VÕS § 127 lg 4), ei pruugi kostja kahju tekitamise eest lõppkokkuvõttes deliktiõiguslikult vastutada juhul, kui õigusvastase teo tegemise keelu eesmärgiks ei olnud sellise kahjuliku tagajärje ärahoidmine, nagu hagejal esines. Seejuures tuleb keelu eesmärgi kindlakstegemisel muuhulgas arvestada sellega, kuivõrd ettenähtav oli kahjulik tagajärg mõistlikule isikule.

Deliktide puhul, kus teo õigusvastasus tuleneb kahjulikust tagajärjest (VÕS § 1045 lg 1 p-d 1, 2, 3 ja 5), on üldjuhul seaduse kaitse-eesmärk VÕS § 127 lg 2 mõtte kohaselt piiritletud VÕS-i 7. peatüki vastavate sätetega, mis reguleerivad hüvitisnõude ulatust kahjustatud õigusobjektide liikide kaupa (VÕS §-d 129 - 132). Näiteks isiku surma põhjustamisel omab tähtsust VÕS § 129.

5. Ringkonnakohtute ja maakohtute praktika töötajatele tööülesannete täitmise käigus tekitatud kahju hüvitamise kaasustes

Selleks, et tuvastada ringkonnakohtute praktika VÕS-i kohaldamisel neis asjades, kus töötajate nõude aluseks on kostja kui tööandja poolt hagejale kui töötajale väidetavalt põhjustatud kutsehaigus, uuriti analüüsi käigus 2007. ja 2008. aastal ringkonnakohtute poolt tehtud otsuseid, mis olid kättesaadavad KIS-i vahendusel. Kokku tegid ringkonnakohtud nimetatud perioodil 12 sellist lahendit, neist 2 on käesoleval ajal ka Riigikohtu menetluses.

Eelnimetatud lahenditest ilmnas, et neid **kohtuasju, kus kahju põhjustanud tegu leidis aset pärast VÕS-i jõustumist, on praegusel hetkel veel vaid üksikuid**. Analüüsi objektiks olnud ringkonnakohtute lahenditest vaid kahel juhul langes osa kahjustavast tegevusest VÕS-i jõustumise järgsesse aega.

5.1. Võlaõigusseaduse eelsete normide kohaldamine

Suuremas osas analüüsitavaid otsuseid oli kohaldatavaks õiguseks endiselt enne VÕS-i jõustumist kehtiv regulatsioon (eelkõige TsK; hüvitise arvutamisel tugines hageja alati ka "Ajutise korra" sätetele).

Tsiviilasjas nr 2-04-1233 jättis Tartu Maakohus oma 20. novembri 2006. a. otsusega hagi rahuldamata ja Tartu Ringkonnakohus 18. juuni 2007. a. otsusega maakohtu otsuse muutmata ja apellatsioonkaebuse rahuldamata. Hageja tugines oma nõudes asjaolule, et kutsehaiguse põhjustas tööajanormist pikema tööädala kohaldamine tema suhtes ning pidev suurte raskuste (piimanõud) käsitsi tõstmine, samuti asjaolu, et tööruumid olid külmad. Kohtud jõudsid järeldusele, et asjas ei ole tõendatud tööandja süüline õigusvastane käitumine seadusevastase tööajarežiimi kohaldamise näol. Ringkonnakohus märkis, et "*asjaoludest*

nähtuvalt olid apellandile talveperioodil töötamiseks eraldatud vateeritud riietus ja vildid ning tööandja ei saa vastutada selle eest, et apellant loobus külmaperioodidel nende kasutamisest ebamugavuse põhjendusel." Samuti leidis ringkonnakohus, et kuna tööandjale ei olnud teada, et hageja süstemaatiliselt tõstis liiga suuri raskusi, siis ei saa seda tööandjale ka ette heita. Nimelt luges kohus asja materjalidega tõendatuks, et hageja tööülesanded piimapunkti juhataja ja piima vastuvõtjana ei näinud ette raskuste tõstmist; piima tõstmiseks olid ettevõttes tööle võetud transporditöölised. Puudusid tõendid, mis oleksid kinnitanud, et hageja oleks tööandjat informeerinud hädavajadusest tõsta ülemäära raskeid piimanõusid ise või sellest, et piima mahalaadimiseks piimapunkti paigaldatud torujuhe oli ebaefektiivne. Tõstes sellises olukorras ülemäära raskeid piimanõusid ise, võttis hageja sellega oma tervise kahjustamise riski ning selle eest ei saa tööandja vastutada.

Tallinna Ringkonnakohtu 24. novembri 2006. a. otsus tsiviilasjas nr 2-05-15489 käsitles olukorda, kus hageja esitas nõude endise sovhoosi õigusjärglase vastu. Maakohus rahuldab hagi, kuid ringkonnakohus tühistas maakohu otsuse põhjusel, et maakohus kohaldas vaidluse lahendamisel ebaõigesti materiaaõiguse normi, rahuldades hagi TsK § 448 lg 1 ja § 464 lg 1 alusel. Ringkonnakohus leidis, et **maakohus jättis antud asjas ebaõigesti kohaldamata põllumajandusreformi seaduse § 14 lg 3, mille kohaselt lähevad ühismajandi reorganiseerimisel tema kohustused tervisekahjustuse hüvitamisel üle riikliku sotsiaalkindlustuse organitele.** Tsiviilkoodeksi sätted on üldsätted ja põllumajandusreformi seaduse sätted erisätted. Kuna põllumajandusreformi seadus sätestab erandi tsiviilkoodeksis kehtestatud korrast tervisekahjustuse hüvitamiseks, ei kuulu seega käesolevas asjas tsiviilkoodeksi vastavad sätted (sh ka TsK § 473, mis sätestab kahju hüvitamise juhul, kui juriidiline isik on lõpetanud tegevuse) kohaldamisele. Kuna põllumajandusreformi seaduse § 14 lg 3 järgi ei läinud tervisekahjustuse hüvitamise kohustus kostjale üle, puudus aluse hagi rahuldamiseks. Eelnevast tulenevalt tegi ringkonnakohus uue otsuse, millega jättis hagi rahuldamata. Ka Riigikohtu 27. septembri 1995. a. otsuses tsiviilasjas nr III-2/1-48/95 on viidatud põllumajandusreformi seaduse § 14 lõikele 3 kui erisättele, mille kohaselt läksid ühismajandi reorganiseerimisel tema kohustused tervisekahjustuse hüvitamisel üle riikliku sotsiaalkindlustuse organitele ja hüvitisnõue kuulus rahuldamisele erisätte ehk põllumajandusreformi seaduse alusel.

Tartu Maakohtu ja Tartu Ringkonnakohtu menetluses olnud **tsiviilasjas nr 2-04-1011** esitas töötaja kutsehaigusega tekitatud kahju hüvitamise nõude samuti endise kolhoosi õigusjärglase vastu. Maakohus rahuldab hagi ja ringkonnakohus jättis maakohu otsuse muutmata. Hagiavalduse kohaselt maksis hüvitist enne täies ulatuses Pensioniamet, kuid alates 01. aprillist 2004. a. jätkas Pensioniamet kahjuhüvitise maksmist üksnes õigusjärgluseta likvideeritud ettevõtte eest ja kuna antud juhul oli õigusjärglane olemas, siis lõpetas Pensioniamet maksmise kostja õiguseelneja eest. Eksperti arvamuse kohaselt oli kutsehaiguse kujunemise ajaks periood tervistkahjustavate tegurite toime algusest 1974 kuni aastani 1999. Nimetatud ajal töötas hageja kuni 1993. aastani kolhoosis. 1993. aastal reorganiseeriti see osahinguks ja kutsehaiguse diagnoosimise ajal (1999. aastal) **töötas hageja reorganiseeritud kolhoosi õigusjärglaseks olemas osahingus.**

Maakohus⁷ leidis, et kahju hüvitamise kohustus on tekkinud, kostjale etteheidetavaks teoks oli liiga suurte raskuste teiseldamine töö käigus (näiteks käsitsi lubatud 15 kg kaaluvate raskuste asemel tuli tõsta ka 30-40 kg kaaluvaid raskusi). Süü puudumist kostja ei tõendanud. Kostja

⁷ Tartu Maakohtu 31. jaanuari 2008. a. otsus.

õiguseelnejale olid teada hageja töö iseloom ja see, milliseid raskusi lüpsjad pidid teisaldama, kuid vaatamata sellele ei tehtud ümberkorraldusi tööprotsessis. Samas märkis maakohus, et hageja poolt väidetud töökeskkonna ohutegurite mõõtmata jätmine ega ka hageja teavitamata jätmine töetervishoiust ja tööga seonduvatest ohtudest ei ole põhjuslikus seoses tervisekahjustusega. Asja vaatas apellatsioonimenetluses läbi ka **Tartu Ringkonnakohus ja jättis oma 25. mai 2006. a. otsusega maakohu otsuse muutmata.**⁸

Tsiviilasjas nr 2-06-12663 põhjustas vaidluse asjaolu, et pärast hüvitise tööandjalt kohtuotsusega väljamõistmist ja selle maksmist tööandja poolt tehti hilisema korduva arstliku ekspertiisi tulemusena kindlaks, et hageja töövõime kaotuse protsent on vähenenud. Endise 40% töövõime kaotuse asemel määrati ekspertiisi tulemusena kutsehaigusega seonduvaks töövõimekaotuseks 30%. Seoses töövõimekaotuse määra vähenemisega kaotas hageja riikliku pensionikindlustuse seaduse § 7 lõike 1 alusel õiguse töövõimetuspensionile (õigus saada töövõimetuspensionile oli vaid isikul, kelle töövõimekaotuse protsent on vähemalt 40%). Hageja esitas kostjale taotluse kahju hüvitamise jätkamiseks summas, mis tuleneb uuest töövõimekaotuse astmest ja asjaolust, et hagejal ei ole enam õigust saada töövõimetuspensionile seoses kutsehaigusega. Kostja hageja taotlust vabatahtlikult ei rahuldanud. Hageja palus igakuise hüvitise välja mõista kuni töövõime kaotuse protsendi muutumiseni või kuni 31. märtsini 2010. a., arvestades asjaolu, et selle tähtajani on hagejal tuvastatud kutsehaigusega põhjustatud töövõime kaotus 30%

Kostja tunnistas hagi, välja arvatud selles osas, kui kaua ta peab hagejale hüvitist maksma. Ta leidis, et hagejal on õigus igakuisele hüvitisele ainult kuni 31. märtsini 2008. a., sest tervisekahju ja sellele vastava hüvitise maksmise tähtaeg on tuvastatud Tallinna Ringkonnakohtu varasema otsusega. Hageja oli hüvitise suuruse taotlemisel seotud ekspertiisi otsusega summaliselt, mitte tähtajaliselt. Kostja arvates sai töövõimekaotuse astme muutus mõjutada maksete suurust, aga mitte tähtaega. Samuti oli kostja seisukohal, et tema kohustus maksta hüvitist tuleneb kohtuotsusest, mitte ekspertiisiaktist. Kokkuvõttes leidis kostja, et kuna hagejal oli võimalus nõuda hüvitist kauemaks kui 31. märtsini 2008. a., kuid ta ei teinud seda ja kuna nimetatud tähtaeg ei ole veel saanud, siis ei ole hageja õiguste rikkumine alanud.

Harju Maakohus rahuldab 1. detsembri 2006. a. otsusega hagi ja mõistis taotletava igakuise hüvitise välja kuni 31. märtsini 2010. a. Kohus asus seisukohale, et asjas ei oma tähtsust see, mis ajani nõudis hageja eelmises kohtuvaidluses hüvise väljamõistmist, samuti see, et hageja õiguste rikkumine justkui pole veel alanud. TsK §-de 471 ja 470 mõttest tulenevalt ei ole kohus varasemas ringkonnakohtu otsuses määratud hüvise maksmise tähtajaga seotud, vaid on seotud asjaoluga, kas tegelikult on hageja töövõime kaotuse ulatus muutunud ja kui kauaks see on muutunud. **Kostja kohustus maksta hüvitist tuleneb eelkõige sellest, et ta on põhjutanud hagejale tervisekahju, mitte kohtuotsusest.** Kohtuotsusega on hageja vaid saavutanud oma õiguste kaitse selle tõttu, et kostja ei ole oma seadusest tulenevat kohustust vabatahtlikult täitnud.

Kostja esitas apellatsioonkaebuse ja tugines muuhulgas ka VÕS §-le 136 lõikele 4, mis näeb ette, et kui kohus on kohustanud võlgnikku maksma perioodilisi makseid, võib kohus maksete tasumise aega ja suurust kummagi poole taotlusel muuta, kui pärast otsuse tegemist ilmnevad

⁸ Nimetatud kaasuses langes kutsehaiguse väljakujunemine aega, mil hageja osaliselt töötas ühismajandis, osaliselt aga juba ka reorganiseeritud ühismajandis. Ilmselt sel põhjusel ei kohaldanud kohus antud asjas ka põllumajandusreformi seaduse § 14 lõiget 3.

asjaolud, mis on maksete tasumise aja ja suuruse määramiseks olulised ning mille ilmnemise võimalust ei arvestatud perioodiliste maksete määramisel. Kostja leidis, et VÕS § 136 lõike 4 alusel ei ole kahjuhüvitise maksmise perioodi pikendamine võimalik, sest ei ole ilmnunud uusi asjaolusid, mille tõttu kahju hüvitamise periood pikeneks.

Tallinna Ringkonnakohus jättis oma 11. mai 2007. a. otsusega maakohtu otsuse muutmata ja nõustus maakohtu põhjendustega. VÕS-i võimaliku kohaldamise osas asus ringkonnakohus seisukohale, et hagejale kahju põhjustanud tegu leidis aset enne 1. juulit 2002, seega kohaldas maakohus vaidluse lahendamisel õigesti TsK sätteid ja ebaõige on apellandi väide, nagu tuleks kohaldada VÕS-i sätteid. Ringkonnakohus juhtis tähelepanu ka TsMS § 459 lõike 1 ebaõigele tõlgendusele apellatsioonkaebuses. Selle paragrahvi lõike 1 punktid 1 ja 2 **võimaldavad uues hakis nõuda maksete suuruse muutmise kõrval ka nende tähtaegade muutmist uues otsuses, kui oluliselt on muutunud maksete suurust või kestust mõjutavad asjaolud, mille alusel on tehtud nõude rahuldamise otsus, ja kui hagi esitamise aluseks olevad asjaolud on tekkinud pärast asja arutamise lõpetamist, mille kestel oleks võinud haginõuet suurendada või vastuväiteid esitada.** Hageja on uues hakis tuginenud asjaolule, et pärast kohtuotsuse tegemist on muutunud tema töövõimekaotuse määr ja tähtaeg, milleks see määr on kindlaks tehtud. Need ongi uued asjaolud, mis on tekkinud pärast eelmise kohtuvaidluse lõppemist ja mis annavad hagejale õiguse tervisekahjustuse hüvitise suuruse muutmise kõrval nõuda ka hageja kasuks kohtuotsusega väljamõistetud igakuise hüvitise tähtaja muutmist. See õigus ei sõltu sellest, kas hageja eelmises kohtuvaidluses taotles tervisekahjustuse hüvitise väljamõistmist tähtajatult või mingiks kindlaks tähtjaks.

Ka tsiviilasjas nr 2-04-110 nõudis hageja endiselt tööandjalt kutsehaigusega tekitatud kahju hüvitamist. Ta oli töötanud kostja õiguseelneja juures 1970.-1977. aastal. Nii Tartu **Maakohus (22. jaanuari 2007. a. otsusega)** kui ka **Tartu Ringkonnakohus (4. juuni 2007. a. otsusega)** leidsid, et hagejale ei ole seoses tervisekahjustusega kahju TsK §-de 463 lg 1; 464 lg 1; 448 ja 222 lg 2 mõttes tekkinud, sest ta ei ole kutsehaiguse tõttu või pärast kutsehaigusesse jäämist ja töövõimetuse tuvastamist kaotanud töötasu või selle osa. Juba enne töövõimekaotuse protsendi tuvastamist oli hageja olnud 11 aastat pensionil ega saanud töötasu, mida oleks võinud kaotada. Ringkonnakohus märkis oma otsuses järgmist: "*Hageja on 82-aastane ning on juba 30 aastat (alates 1977. a) olnud pensionieas ja seetõttu ei tööta (alates 1990. a, s.o 17 aastat). Hageja vanaduspensioni suurust ei ole kutsehaiguse tuvastamine 1974. a mõjutanud. Hagejal on tuvastatud rida üldhaigestumisi, mis ei ole kutsehaigused, ning seetõttu ja ka vanusest tingituna ei töötaks hageja ka siis, kui tal ei oleks 30% töövõimetust kutsehaigusest tuvastatud. Kostja on eeltoodud tõendanud väljatrükiga Statistikaameti koduleheküljelt, Statistikaameti kirjaga ja tõendiga, mis peegeldab kaevanduses töötavate töötajate vanuselist struktuuri. Hageja ei ole vastupidist tõendanud. Kohus on õigesti leidnud, et hagejal käesoleval ajal 30% töövõimetuse tuvastamine ei oma tähtsust, kuna hageja ei töötaks käesoleval ajal niikuinii ega saaks endises suuruses töötasu. Hageja kahjuna võiksid kõne alla tulla ainult retseptiravimid, sanatooriumi- ja sõidukulud.*"

5.2. Võlaõigusseaduse kohaldamine

Tsiviilasjas nr 2-07-6069 (Tallinna Ringkonnakohtu otsus 4. juunist 2008) oli tegemist kaasusega, kus hageja töötas kostja õiguseelneja ja kostja juures alates 1993. aastast kuni 1. veebruarini 2003. Kutsehaigus diagnoositi 2006. a. märtsis. Põhja-Eesti Regionaalhaigla

Kutsehaiguste- ja Töötervishoiukeskuses tuvastati, et haigus kujunes välja perioodil 1978-2005.

Hageja tugines oma nõudes VÕS § 101 lõigetele 1 ja 3, § 103 lõikele 1, § 115 lõikele 1, § 127 lõikele 3 ja § 1044 lõikele 3, töölepingu seaduse §-dele 48 ja 49, töötervishoiu ja tööohutuse seaduse § 7 lõikele 1, § 9 lõigetele 1 ja 3 ning sotsiaalministri 27.02.2001 määrusele nr 26 „Raskuste käsitsi teisaldamise töötervishoiu ja tööohutuse nõuded“. Hageja leidis, et kostja on rikkunud TLS § 49 punktis 4 ettenähtud kohustust ega ole kindlustanud hagejale ohutuid töötingimusi. Hageja töö oli väidetavalt seotud pideva raskuste käsitsi teisaldamisega.

Hageja leidis, et tööprotsess kostja juures oli vastuolus õigusaktidega kehtestatud nõuetega ja heitis kostjale ette järgmisi asjaolusid:

- kostja ei arvestanud hageja töö korraldamisel keemiliste ohuteguritega (mürgised aurud osakonnas, kus puudus nõuetekohane ventilatsioon) ja füsioloogiliste ohuteguritega (raskuste käsitsi teisaldamine).
- Kostja ei täitnud sotsiaalministri määramises nr 26 § 3 lg 1 punktis 1 sätestatud kohustust ega hinnanud terviseriske hageja töökohal, millele oleks pidanud järgnema töökorralduslikud abinõud terviseriskide vältimiseks või vähendamiseks.
- Kostja jättis tähelepanuta määruse nr 26 § 5 lõike 5, mille kohaselt võivad põhjustada terviseriske ka **töötaja isikust tulenevad omadused**. AS Medicover Eesti 14.04.2003 koostatud töötajate perioodilise läbivaatuse aktist nähtuvalt oli hagejal tööga seotud tervisehäire. Kostja oleks pidanud hageja välja kutsuma ja selgitama, milline töötaja tervislik seisund tegelikult on.
- Vaatamata korduvatele pöördumistele ei võimaldanud kostja hagejale kergemat tööd.

Hageja oli seisukohal, et diagnoositud kutsehaiguse ja kostja tervisekaitsekohustuste rikkumise vahel on põhjuslik seos ning kutsehaigust võib pidada kostja juures valitsenud töötingimuste tagajärjeks.

Maakohus jättis hagi rahuldamata ja leidis, et antud asjas ei ole tõendatud kostja kohustuste rikkumine, mis VÕS § 100 kohaselt võinuks seisneda kohustuse täitmata jätmises, selle mittekohases täitmises või täitmisega viivitamises, mistõttu hagejal puudub alus VÕS § 115 lg 1 alusel kahju hüvitamist nõuda. Kostjale kahju hüvitamise nõude esitamiseks ei piisa sellest, et töötervishoiuarsti teatise kohaselt hõlmab kutsehaiguse väljakujunemise periood muuhulgas ka kostja ja tema õiguseellaste juures töötamise aega. Kostja vastutaks tekitatud kahju eest juhul, kui leidnuks tõendamist konkreetne tööohutuse nõuete eiramine tema poolt või hageja töökohal valitsenud töökorralduse vastuolu kehtivate õigusaktidega. Maakohus viitas oma seisukoha põhjendamisel ka Riigikohtu lahenditele (tsiviilasjad nr 3-2-1-45-99, nr 3-2-1-89-03).

Seega lahendas maakohus antud kaasuse VÕS-i lepinguliste võlasuhete sätete alusel. Küsimus sellest, kas hageja on antud juhul tuginenud alternatiivselt ka kahju õigusvastase tekitamise sätetele (VÕS 53. peatükk), ei ole analüüsi autori arvates kohtuotsustest tulenevalt üheselt selge, kuid kuna hageja viitas nõude alusena ka VÕS § 1044 lõikele 3 ja kohus jättis lepinguõigusele tugineva nõude rahuldamata, siis oli kohtul igal juhul kohustus analüüsida nõuet ka kahju õigusvastase tekitamise sätetest tulenevalt (vt RKTko 3-2-1-53-06 p 12 ja TsMS § 442 lg 8 lause 4).

Ringkonnakohus tühistaski maakohtu otsuse ja saatis asja samale maakohtule uueks läbivaatamiseks. Ringkonnakohus märkis, et maakohus eksis selles, et **ei andnud hinnangut kostja süüle ega määratlenud teo ja tagajärje vahelist põhjuslikku seost. Kohus ei arvestanud VÕS § 1044 lõiget 3, mille kohaselt vastutab lepingulise kohustuse rikkumise**

tulemusena isikule tervisekahjustuse tekitamise korral kahju tekitaja selle eest ka VÕS 53. peatükis sätestatud alustel. Poolte kaebeõiguse tagamiseks ei saa teise astme kohus tuvastada asjaolusid ega hinnata tõendeid, mida esimese astme kohus tuvastanud ega hinnanud pole. Ringkonnakohus heitis esimese astme kohtu otsusele ette, et selles ei antud selget hinnangut küsimustele, kas üks või teine vastutuse eeldus antud juhul esines või mitte.⁹

Tsiviilasjas nr 2-05-2943 käsitlesid kohtud juhtumit, kus samuti osa kahjustavast tegevusest leidis aset TsK, osa aga ka VÕS-i kehtivuse ajal. Kutsehaigus diagnoositi hagejal augustis 2004. Kokku oli töötaja töötanud tervistkahjustavates tingimustes kuue tööandja (AS Haugas, AS Kagutrans, Põlva Autobaas, ATB nr. 3, ATB nr 4 ja EPT Põlva Rajoonikoondis) juures. Tartu Pensioniameti arvutuste kohaselt töötas hageja tervistkahjustavates tingimustes erinevate tööandjate juures alljärgnevalt: AS-s Tartu Autoveod 1,61% ajast, EPT Põlva Rajoonikoondises 9,41% ajast, AS-s Sebe (ATB nr 3 õigusjärglane) 25,39% ajast, AS-s Kagutrans (ATB nr 4 õigusjärglane) 37, 43% ajast, OÜ-s Haugas 26,16% ajast. AS Tartu Autoveod ja EPT Põlva Rajoonikoondis likvideeriti õigusjärgluseta ning nende kohustused on üle läinud Eesti riigile, mistõttu Tartu Pensioniamet maksab hagejale kutsehaigusega tekitatud tervisekahju hüvitist 11,02% koguhüvitisest alates 14. septembrist 2004.

Hageja esitas ka mittevaralise (moraalse) kahju hüvitamise nõude. Mittevaralise kahju hüvitise nõudmisel tugines hageja asjaolule, et kutsehaiguse ja püsiva töövõimetuse tekkimine ning ületamatud raskused samaväärse töö leidmisel on põhjustanud hagejale füüsilist ja hingelist valu ning kannatusi. Hageja võttis hüvitisest summa arvestamisel aluseks keskmise sissetuleku kolme kuu eest.

Maakohus rahuldab 15. detsembri 2006. a. otsusega hagi osaliselt. Kohaldatava seaduse valikul tugines maakohus VÕSRakS § 22 lõikele 1, mille kohaselt kohaldatakse võlaõigusseaduses kahju õigusvastase tekitamise kohta sätestatud juhul, kui kahju põhjustanud tegu või sündmus pandi toime või leidis aset pärast 1. juulit 2002. a. Maakohus märkis, et kuna kostjate tegevus, millega väidetavalt põhjustati hagejale kahju, toimus enne 1. juulit 2002. a., siis tuleb asjas kohaldada tsiviilkoodeksi vastavaid sätteid. Lisaks mõõnis kohus, et **kostja OÜ Haugas tegevus, millega väidetavalt põhjustati hagejale kahju, toimus ka pärast 01.07.2002. a. ning selles osas tuleb kohaldada VÕS-i sätteid.**

Maakohus käsitles tervisekahjustuse eest vastutavaid isikuid osavõlgnikena vastavalt ajale, mille jooksul töötaja konkreetse tööandja juures töötas ja mõistis varalise kahju välja.

Analüüsitud kohtuasjadest ilmneb, et kutsehaigust diagnoosivate raviasutuste arvamustel on kohtupraktikas küllalt oluline tähendus nõude aluseks olevate asjaolude tõendamisel – nendega kehtestatakse sisuliselt eeldused, mida teine pool võib küll ümber lükata, kuid mille ümberlükkamine osutub enamasti keeruliseks. Samasugust olulist tähendust omavad tõendite hulgas ka tööinspektsiooni raportid kutsehaigestumise kohta. Antud kaasuses märkis maakohus oma otsuses, et tööinspektsiooni **kutsehaigestumise lühikokkuvõtte resolutsioonist nähtub, et tööinspektori arvates on töötajale mõjunud kahjulikult kogu töötamise aeg autojuhina ja ei saa välja tuua ühegi tööandja suuremat süüastet**, kuna töötingimused olid kõikjal rasked, töö toimus sundasendites, toitumine oli erakorrapärane ja puhkamisvõimalused halvad. Töövahendiks olevad autod olid vanad ja töö toimus ebasoodsates kliimaatilistes tingimustes. Lisaks ei teavitanud tööandja töötajaid terviseriskidest ja neile mõjuvatest ohuteguritest.

⁹ Niisuguse põhjendamise vajadusele on viidanud ka Riigikohtu tsiviilkolleegium oma 31. mai 2007. a. otsuses nr 3-2-1-54-07.

Vahemärkusena tuleb siinkohal lisada, et süüastet ei ole ilmselt siiski võimalik pidada asjaoluks, mis võiks mõjutada ühele või teisele tööandjale langeva vastutuse osa suurust kutsehaiguse kujunemisel, selleks võiks pigem olla näiteks rikkumise laad, kestus, intensiivsus vmt asjaolud.

Mittevaralise kahju hüvitamise nõude rahuldada kohus ainult OÜ Haugas ehk viimase tööandja suhtes. Kahjuhüvitise osas leidis maakohus, et VÕS § 130 lõike 2 sõnastust ja eesmärki arvestades tuleb mittevaralise kahju olemasolu tervisekahjustuse tekitamise korral eeldada. **Kuna tsiviilkoodeks tervisekahju tekitamise korral mittevaralise kahju hüvitamise võimalust ette ei näinud, saab hageja nõuda mittevaralist kahju alates 01. juulist 2002. a. kuni kahju tekkinud õigusvastase teo toimumise lõppemiseni.** Kohus märkis: *"Arvestades asjaolu, et hageja tervist kahjustasid tööandjate õigusvastased teod alates 1973. aastast, ajavahemik mille eest hageja saab VÕS § 130 lg 2 alusel mittevaralise kahju hüvitamist nõuda on umbes 1 aasta, hageja töövõimekaotus on 60 %, siis leiab kohus, et mõistlikuks kahju suuruseks on 60 % hageja 1 kuu palgast s.o. 3 403,45 kroonist. Seega moodustub hüvitise suuruseks 2042 krooni."*

Tallinna Ringkonnakohus vaatas läbi ka antud asjas esitatud apellatsioonkaebuse ja tegi 4. mail 2007. a. otsuse, millega jättis maakohtu otsuse muutmata.¹⁰ Ringkonnakohus leidis, et maakohus lahendas asja õigesti.

Kummagi kohtu otsusest ei nähtu, et kohus oleks tegelikult kohaldanud erinevaid õigusnorme enne ja pärast VÕS-i jõustumist tekitatud kahju suhtes. Hagi rahuldamise õigusliku alusena on märgitud TsK §-d 462 lg 1, 463 lg 1, 464 lg 1, ja 472. Põgusalt on kohus viidanud ka VÕS § 130 lõikele 1. Otsustest ei nähtu VÕS-i kohast nõude alust (lepinguline, lepinguväline kahju). Kohaldatava õigusnormina viitas maakohus vaid VÕS §-le 130, mis määrab küll kahju hüvitamise ulatuse, kuid mitte nõude alust.

Ka Tartu Maakohtu 21. mai 2008. a. otsus tsiviilasjas nr 2-05-2143 käsitles kutsehaigusega tekitatud kahju hüvitamist.

28. oktoobril 2004. a. diagnoositi hagejal kutsehaigusena ülekoormushaigus. Hageja töötas kutsehaiguse väljakujunemise perioodil mitme erineva tööandja juures. Kostja juures töötas hageja õmblejana töölepingu alusel 11 aastat 2 kuud ja 15 päeva. Tööleping lõpetati 2004. a. detsembris põhjusel, et töötaja tervislik seisund oli muutunud töö jaoks ebasobivaks. Teised tööandjad olid likvideeritud õigusjärgluseta ning Pensioniamet nõustus vabatahtlikult maksuma vastavas ulatuses kahjuhüvitist. Pärast seda hageja kuskil enam ei töötanud ja palka ei saanud. Hageja nõudis ravile tehtud kulutuste hüvitamist, samuti tervisekahjustusega seotud tulevikus kantavate mõistlike kulutuste (sanatooriumituusiku maksumus, haiglas viibimise eest tasutud omaosaluse arve, retseptiravimite maksumus, kulutused transpordile) hüvitamist. **Lisaks varalise kahju nõudele esitas hageja ka mittevaralise kahju nõude, milles palus kohtul mõista välja mittevaralise kahju hüvitis summas 50 000 krooni** (või vastav summa kohtu enda äranägemisel). Mittevaralise kahju nõuet põhjendas hageja sellega, et tal on pidevad valud, ta on invaliidistunud ja sellega on kaasnenud hingeline valu ning kannatused. Samuti on hagejal diagnoositud depressioon. Hageja väidete kohaselt tunneb ta hingevalu ja ärritust seoses sellega, et endine tööandja teda pidevalt alusetult süüdistab. Hageja seisukoha kohaselt oleks mittevaralise kahju hüvitis 50 000 krooni mõistlik kompensatsioon valu, hingeliste üleelamist, kannatuste ja elukorralduse piirangute talumise osaliseks korvamiseks ning vajaduste suurenemisest tekkinud kulude hüvitamiseks.

¹⁰ Kassatsioonkaebust pooled ei esitanud, otsus on jõustunud.

Hageja leidis, et kostja on rikkunud hageja suhtes töölepingust tulenevaid kohustusi (TLS § 49 p 4), sest kostja tööandjana ei kindlustanud ohutuid töötingimusi. Kostja tegevus hagejale tervisekahjustuse tekitamisel on VÕS § 1045 lg 1 p 2 tulenevalt ka deliktiõiguse alusel õigusvastane ning kostja on kohustatud hagejale kahju hüvitama.

Lisaks eelnevale tugines hageja oma nõudes järgnevatele õigusnormidele: TLS § 49 p 4, VÕS § 101 lg 1 p 3, 115 lg 1, 127 lg 1, 128 lg 3, § 130 lg 1 ja lg 2, § 1043, § 1045 lg 1 p 2.

Kohus rahuldab hagi osaliselt – varalise kahju mõistis hageja poolt nõutud ulatuses välja, mittevaralise kahju aga jättis välja mõistmata. Otsuse põhjendused olid varalise kahju osas alljärgnevad.

- VÕS § 1043 sätestab õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamise kahju tekitanud isiku poolt teisele isikule, kui ta on kahju tekitamises süüdi või vastutab kahju tekitamise eest vastavalt seadusele. VÕS § 1045 lg 1 p-de 2 ja 7 kohaselt on kahju tekitamine õigusvastane, kui see tekitati kannatanule kehavigastuse või tervisekahju tekitamisega ja seadusest tulenevat kohustust rikkuva käitumisega. Kahjude hüvitamise kohustus väljaspool lepingulisi suhteid tekib siis, kui rikutakse mingit üldist kehtivat hoolsusnormi, st et tehakse midagi, mis ei ole lubatud, või jäetakse tegemata midagi sellist, milleks ollakse kohustatud. Deliktilise vastutuse tekkimise ainsaks aluseks on kohustuslike õigusnormide rikkumine. Vastutuse tekkimise eelduseks on vajalik järgmise nelja elemendi samaaegne olemasolu: 1) seadusega kaitstud õigushüvede rikkumise tulemusena peab olema kannatanul tekkinud kahju, 2) kahju tekkimise põhjuseks peab olema kahjutekitaja käitumine ehk kahju tekkimine peab olema kausaalses seoses isiku õigusvastase teoga, 3) kahju peab olema tekitatud õigusvastaselt, 4) kahju peab olema tekitatud süüliselt, seega kas tahtlikult või hooletuse tõttu.
- Töökeskkonna ohuteguritest või töö laadist põhjustatud kutsehaigus võib töötajal tekkida olenemata sellest, et tööandja on oma kohustused töötajale ohutute ja tervislike töötingimuste tagamisel täitnud, töötaja enda süül või muudel põhjustel, mis ei sõltu tööandjast. 2000. a. läbi viidud riskianalüüsil osutusid arvestatavateks ohuteguriteks ning reaalselt tervisekahjustust põhjustada võivateks riskideks töö ja tööasendi muutmise võimaluse puudumine, pidevalt istuv tööasend; pea ja kaela ettepoole kallutatud sundasend, õlgade ja käte pinges asend, korduvad ja ühetaolised liigutused, töö monotoonsus ja üksluisus (samas on vajalik pidev valvsus ja vastutus). Kohus leidis, et tööandja süü puudumine ei ole tõendatud. Eksperti arvamusega luges kohus tõendatuks, et hageja **töökoht ei olnud töötajale individuaalselt kohandatud.**
- Kuigi hageja suitsetas ja tema eluviisid olid ebatervislikud, leidis kohus, et eksperti arvamusega on tuvastatud, et töötajal esineva kutsehaiguse puhul ja antud juhul on olemas otsene põhjus-tagajärg tüüpi seos ohutegurite ja haiguse vahel ning see seos on käesoleval juhul üle 50 %. Muude, sh eluviisidest põhjustatud haiguste mõju töötaja tervisele ning kutsehaigusele pidas ekspert väiksemaks (alla 30 %).¹¹
- Samuti märkis kohus, et kuna kostja tegevuses esinevad puudused, muu hulgas hageja töökaitsealasel juhendamisel, ei saa tõusetuda küsimust hageja poolt õigusvastase tegevusega endale kahju tekitamisest.

¹¹ Kohus ei kaalunud võimalust kahjuhüvitist VÕS § 139 alusel vähendada, ka kostja ei tuginenud kohtuotsuses sisalduvatele andmete kohaselt nimetatud sättele.

- Kohus märkis, et kohtuistungil on tõendatud, **et kostja tegevus ei põhjendanud hagejale kutsehaigust**, esimesed kohtuasjas kasutatavad terviseandmed pärinevad aprillist 1988. **Tõendatud on aga, et kostja juures töötades kutsehaigus süvenes** ja hagejal on diagnoositud ülekoormushaigus.

Mittevaralise kahju hüvitamise nõude rahuldamata jätmist põhjendas kohus alljärgnevalt.

- Rahaliselt hüvitamisele kuuluva mittevaralise kahju suuruse otsustab kohus VÕS § 127 lg 6 ja TsMS § 233 lg 1 kohaselt diskretsiooni alusel. VÕS § 130 lg 2 kohaselt tuleb mittevaralise kahju hüvitamiseks maksta kannatanule alati välja mõistlik rahaline hüvitis, kui kannatanule tekitati kehavigastus või kahjustati tema tervist ning deliktiõiguse järgi vastutab kostja tekitatud kahju eest.
- VÕS § 130 lg 2 järgi mittevaralise kahju olemasolu eeldatakse ning hageja ei pea iseenesest rahalise hüvitise saamiseks tõendama midagi muud peale kehavigastuse tekkimise. Küll aga oleneb hüvitise suurus kehavigastuse või tervisekahjustuse raskusest. Seega **on hageja huvides tõendada, kui tõsine oli talle tekitatud kehavigastus või tervisekahjustus. Lisaks kehavigastusele või tervisekahjustusele ja nende raskusele võib kahjustatud isik tõendada VÕS § 130 lg 2 järgi suurema rahalise hüvitise saamiseks muid negatiivseid mittevaralisi tagajärgi, mis tekkisid kehavigastusega seoses. Kohus peab sellisel juhul otsustama, kas need tagajärjed mõjutavad rahalise hüvitise suurust.**
- Kohus märkis, et rahalise hüvitise suuruse määramisel (VÕS § 130 lg 2) tuleb **arvestada hageja hooletust, hageja kehavigastuste raskust ja muid kehavigastusega kaasnenud negatiivseid mittevaralisi tagajärgi.** Mittevaralise kahju tõendatuks lugemisel peab olema selgeks tehtud, milles selline kahju seisneb, s.t missugused on õnnetuse mittevaralised kahjulikud tagajärjed hageja jaoks.
- Kehavigastusest tulenev püsiv kehalise terviklikkuse kaotus, väljanägemise muutus või oluline psüühika- ja närvitegevuse häire, samuti heaolu langus tingituna ajutisest või püsivast piirangust isiku tegevuses ning elukorralduses või põhjendatult loodetud heaolu loomise võimaluse kaotus tuleb moraalse kahjuna hüvitada. Olenemata kostja taotlusest hüvitise vähendamiseks, peab kohus mittevaralise kahju tekitamise eest õiglase hüvitise väljamõistmiseks alati kaaluma, kas hüvitatakse kogu tekitatud kahju või esineb alus hüvitise vähendamiseks.
- Mittevaralise kahju eest rahalise hüvitise väljamõistmisel peab kohus, sõltumata poolte taotlustest, **arvestama rikkumise laadi ja raskust, rikkuja süüid ning selle astet, poolte majanduslikku olukorda, kannatanu enda osa kahju tekkimises jt asjaolusid, millega arvestamata jätmise võiks kaasa tuua ebaõiglase hüvitise määramise.** See ei tähenda, et kohus peaks omal algatusel koguma tõendeid hüvitise suurust mõjutada võivate asjaolude kohta.
- Kutsehaigus tekkis hagejal enne tööle asumist kostja juurde, kostja juures töötades see süvenes. Hageja aga loobus mittevaralise kahju nõudest Eesti Vabariigi suhtes ja esitas nõude vaid kostja suhtes. Kohus asus seisukohale, et **ka mittevaralise kahju suuruse arvestamisel tuleks lähtuda töötatud aja proportsioonidest** ja antud juhul esinevad alused mittevaralise kahju suuruse vähendamiseks: eksperdi arvamuse kohaselt elas hageja ebatervislikult, mis reeglina põhjustab töövõime langust ja väsimust.

- Õiglase hüvitise väljamõistmiseks peab kohus kaaluma kõiki asjaolusid, s.h. ka hageja enda osa kutsehaiguse kujunemisel. Kohus märkis, et **võib küll olla olemas mittevahaline kahju valu näol, mida tingib kutsehaigus**, kuid samas ei ole usaldusväärset tõendatud, et ainuüksi kutsehaigus on põhjustanud hiljem diagnoositud depressiooni. Kohtule ei ole esitatud ühtegi tõendit sellise põhjusliku seose kohta. Kohtuarstliku ekspertiisi akti järgi ei ole eksperdile esitatud andmeid, mis viitaks, et hageja oli tööelus allutatud üleaarusele stressile.
- Kokkuvõttes asus maakohus seisukohale, et **ei ole õiglane kohustada ainuüksi kostjat tasuma mittevahalist kahju, kuna hageja kutsehaigus on tekkinud enne tööle asumist kostja juures ja kostjal on ainult mingi osa kutsehaiguse süvenemisel. Arvestades kõiki eelpool nimetatud asjaolusid jättis kohus mittevahalise kahju nõude täies ulatuses rahuldamata.**

Märkused ja kommentaarid

- Mittevahalise kahju osas on lõplik otsus antud asjas langetatud peamiselt alljärgnevatel motiividel:
 - 1) nõude rahuldamine ainult kostja suhtes on ebaõiglane, sest kutsehaigus tekkis eelnevate tööandjate juures ja süvenes kostja juures, kuid hageja loobus nõudest Eesti Vabariigi vastu (ja seetõttu ei peaks vastutama ka kostja);
 - 2) hageja elas ebatervislikult.
- Kohati on kohtuotsuse motivatsioon raskesti jälgitav, näiteks märgib kohus, et esineb alus mittevahalise kahju hüvitise vähendamiseks, kuid lõpuks jätab siiski nõude hoopis rahuldamata. Kohus viitab sellele, et kahjustatud isik võib VÕS § 130 lg 2 järgi tõendada (aga ei pea tõendama) suurema rahalise hüvitise saamiseks muid negatiivseid mittevahalisi tagajärgi, mis tekkisid tervisekahjustusega seoses ning et sellisel juhul peab kohus otsustama, kas need tagajärjed mõjutavad rahalise hüvitise suurust. Samas ei ole kohtuotsuses tervisekahjustuse kui kahjuliku tagajärje laadi põhjalikumalt analüüsitud ja märgitud on vaid seda, et kutsehaigusega võib kaasneda valu. Depressiooni kohta märgib kohus otsuses, et põhjuslik seos kutsehaiguse ja depressiooni vahel võib puududa, kuid tähelepanuta on jäetud, et mitte ainult depressioon, vaid ka kutsehaigusest põhjustatud füüsiline tervisekahjustus on selleks tagajärjeks, mille raskust tuleks hüvitise määramisel hinnata.
- Kohus märgib otsuses ühelt poolt, et kehavigastuse ja tervisekahjustuse korral mittevahalise kahju esinemist eeldatakse ning kahjulikud tagajärjed võivad omada tähtsust eelkõige hüvitise suuruse seisukohast. See peaks tähendama, et mõistlik hüvitis tuleks kannatanule igal juhul välja mõista (võimalik on ka mõistlikust hüvitisest väiksema summa väljamõistmine, kuid siis peab kohus näitama ka ära, millele tuginedes ta summat vähendab). Praegu jääb arusaamatuks, kuidas kohus jõudis järelduseni, et nõue tuleb täies ulatuses jätta rahuldamata.

Mittevahalise kahju hüvitamine tööõnnetuse põhjustamise korral oli vaidluse objektiks ka **tsiviilasjas nr 2-06-24**. Hageja nõudis mittevahalise kahju hüvitamist summas 800 000 krooni, **Tartu maakohus mõistis 26. mai 2008. a. otsusega** välja 80 000 krooni. Kohus märkis, et iseenesest ei pea hageja VÕS § 130 lg 2 kohaselt mittevahalise kahju hüvitise saamiseks tõendama muud, kui kehavigastuse tekkimise, küll aga oleneb hüvitise suurus tervisekahjustuse raskusest ja muudest negatiivsetest mittevahalistest tagajärgedest, mis

tekkisid tervisekahjustusega seoses. Samuti tuleb hüvitise suuruse määramisel VÕS § 130 lg 2 järgi arvestada hageja võimalikku hooletust endale tervisekahjustuse ja sellega kahju tekkimises. Seega kehtib VÕS § 130 lg 2 järgi kahju olemasolu eeldus. Kahju suurus on aga kohtu diskretsioonotsus. Hageja väitis hakis, et tööõnnetuse tagajärjel on talle põhjustatud suurt füüsilist ja hingelist valu ning kannatusi, lisaks on tööõnnetus põhjustanud tema elukvaliteedi ja heaolu languse. Tunnistajate ütlustega loeti tuvastatuks, et enne õnnetust oli hageja elukvaliteet parem, nüüd peavad tütar ja poeg ema igapäevastes asjades pidevalt aitama. Väljavõtetega haiguslugudest ja arstliku ekspertiisi otsustega on tõendatud, et hageja sai tööõnnetuse tagajärjel eluohtliku kehavigastuse, viibis korduvalt haiglaravil ja operatsioonidel. Teatud tervisehäired on jäänud püsima vaatamata ravile, üks jalg on teisest 3 cm lühem, deformeerunud ja ulatuslike armidega, traumajärgselt on hagejal süvenenud depressioon, tekkinud mäluhäired, unetus, hirmutunne, pearinglused ja väsimus. Hageja mittevaraline kahju seisneb eelkõige tema füüsilises ja hingelises valus ja kannatustes ning tema heaolu languses, mis on tingitud püsivast piirangust tema tegevuses ning elukorralduses. **Kuid kuna hageja tervisekahjustuse ja seega ka mittevaralise kahju tekkimist soodustas hageja enda raske hooletus, oli kohtu arvates mõistlikuks, põhjendatud ja õiglaseks hüvitiseks 80 000 krooni.**

Varalise kahju osas kohaldas kohus käesolevas asjas VÕS § 139 lõiget 1, mille kohaselt juhul, kui kahju osaliselt tekkis kahjustatud isikust tulenevatel asjaoludel või ohu tagajärjel, mille eest kahjustatud isik vastutab, vähendatakse kahjuhüvitist ulatuses, milles need asjaolud või oht soodustasid kahju tekkimist. Kohus leidis, et arvestades hagejast tulenevaid asjaolusid ja ohu loomist, mis soodustasid kahju tekkimist (kanalisatsiooniluugi eemaldamine ja taigatükeldamismasinale toetumine) ja tema poolt TTOS § 14 lg 1 p 5 nõuete rikkumist, on põhjendatud varalise kahju hüvitise vähendamine 25% võrra.

Mittevaralise kahju hüvitamist töötajale tööõnnetusega tekitatud tervisekahjustuse korral käsitleti ka **tsiviilasjas nr 2-05-18687**. Hageja esitas tööandja vastu mittevaralise kahju hüvitamise nõude summas 1 000 000 krooni. Asjas leidis tuvastamist, et tööõnnetuses oli süüdi teine töötaja. Hagejal tekkisid tööõnnetuse tulemusel vasaku puusaliigese nihetus, põrna rebend, roidemurrud ja vasaku kodarluu murd närvide vigastusega. Hagejale põhjustati füüsilist valu ja kannatusi, ta 18 päeva haiglaravil ja talle tehti kaks operatsiooni. Arstliku ekspertiisi otsusega tuvastati hagejal püsiv töövõime kaotus 80%. Tööandja on maksnud töötajale igakuist hüvitist tööõnnetusega tekitatud tervisekahjustuse eest. **Viru Maakohtu 19. veebruari 2007. a. otsusega rahuldati hagi osaliselt** ja kustjalt mõisteti hageja kasuks välja kahjuhüvitis 153 600 krooni, mis vastas hageja kahe aasta sissetulekule kustja juures töötamise ajal. Kohtuotsuse kohaselt "*on nimetatud ulatuses hüvitise väljamõistmine mõistlik, mis ei kahjusta ebamõistlikult kustjat ja peaks rahuldama hageja vajadusi.*" Summa põhjendused on maakohtu otsuses siiski üsna pealiskaudsed.

Ringkonnakohus jättis oma 9. novembri 2007. a. otsusega maakohtu otsuse jõusse, täpsustades vaid otsuse põhjendusi. Ringkonnakohus märkis, et maakohtu otsuse kohaselt põhineb hageja nõue nii delikti üldkoosseisul kui ka kustja poolt lepingulise kohustuse rikkumisel, sest hagiavalduse kohaselt tekitati tööandja tegevusega hagejale füüsilist valu ja kannatusi. VÕS § 130 lõike 2 järgi eeldatakse mittevaralise kahju olemasolu ning hageja ei pea iseenesest rahalise hüvitise saamiseks tõendama midagi muud peale kehavigastuse tekkimise. Küll aga oleneb hüvitise suurus kehavigastuse või tervisekahjustuse raskusest. Lisaks kehavigastuse või tervisekahjustuse ja nende

raskusele võib kahjustatud isik tõendada suurema rahalise hüvitise saamiseks muid mittevaralisi tagajärgi, mis tekkisid kehavigastusega seoses (näit elukvaliteedi ja heaolu langus). Kohus peab sellisel juhul otsustama, kas need tagajärjed mõjutavad rahalise hüvitise suurust.

Ringkonnakohus leidis, et hageja esitas hagiavalduses väiteid nii kehavigastuse raskuse kohta kui ka elukvaliteedi ja heaolu languse kohta ning palus välja mõista mittevaralise kahju hüvitiseks 1 000 000 krooni. Ringkonnakohtu arvates **tuvastas maakohus** oma otsuses piisavalt täpselt **hageja tööõnnetuses saadud kehavigastuse ja selle raskuse** (muuhulgas üleelatud operatsioonid, hagejal kahe aasta kestel töövõimekaotuse 80-60%, sealhulgas ühe organi - põrna kaotuse) **ja viitas ka vastavatele hageja tervisliku seisundiga seonduvatele tõenditele ning välja mõistnud mittevaralise kahju hüvitise summas 153 600 krooni ehk 15% taotletud hagi summast**. Ringkonnakohus nõustus maakohu seisukohaga, et mittevaralise kahju hüvitiseks on 153 600 krooni antud asjaoludel mõistlik ja kooskõlas maakohu otsuses tuvastatud hageja kehavigastuse raskusega.

Kokkuvõte

- Analüüsi tulemusena ilmnes, et kohtupraktika nende vaidluste osas, kus nõue põhineb töötajale kutsehaigusega põhjustatud tervisekahjustusel ja kahju on tekitatud pärast võlaõigusseaduse jõustumist, alles hakkab välja kujunema. Seetõttu oli ringkonnakohtute ja maakohute vastava praktika osas võimalik teha järeldusi üksikute kaasuste pinnalt ja väga suuri üldistusi teha ei saa.
- Vähesse olemasoleva praktika põhjal võib järeldada, et kui kahjuliku tagajärje (kutsehaigus) väljakujunemise aeg ühe kostja juures langeb osaliselt VÕS-ile eelnevasse ja osaliselt VÕS-i järgsesse perioodi, siis kohaldab kohus võlaõigusseadust. Juhtumeid, kus osa sama tööandja juures tekkinud kahju tehakse kindlaks ja mõistetakse välja tsiviilkoodeksi, osa VÕS-i alusel, ei esinenud. Kui tegemist on nõudega mitme erineva tööandja vastu, siis on kohtud kohaldanud nii tsiviilkoodeksi kui ka VÕS-i sätteid. Olulisi põhimõttelisi erinevusi varalise kahju väljamõistmise tulemustes ei olnud neil juhtudel siiski võimalik täheldada.
- On märgata, et kohtud seisavad silmitsi probleemiga, kuidas toimida olukorras, kus hageja on esitanud mittevaralise kahju hüvitamise nõude VÕS § 130 lõikele 2 tuginedes ainult viimase tööandja vastu, samal ajal kui varalise kahju hüvitamise kohustust kannavad tööandjad osavõlgnikena. Selles olukorras on kohtud toimunud erinevalt – mõnel juhul on leitud, et nõude rahuldamine ainult ühe tööandja suhtes oleks ebaõiglane, sest tervisekahjustus kujunes välja pika perioodi jooksul ja ühele kohustatud isikule ei tohiks panna suuremaid kohustusi põhjusel, et seadus on vahepeal muutunud. Kuid esineb ka juhtumeid, kus kohus mõistab mittevaralise kahju samas olukorras välja.
- Analüüsi objektiks olnud lahendite hulgas esines otsuseid, kus kohus ei analüüsinud piisavalt hageja nõude alust ega juhtinud ka hageja tähelepanu sellele, et tema nõue võib põhineda nii lepingurikkumisel kui ka kahju õigusvastasel tekitamisel.
- Õigusliku reguleerimise selguse huvides on vaja teha kindlaks TsK §-de 470-473 kehtimise/tühistamise vajadus.